

Cumhur İttifakı Seçmenlerinin Fenomenolojik Temsilleri: 2023 Türkiye Yüzyılı Söylemi (Şanlıurfa Örneği)

Fırat Şirin, Anadolu Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-9042-0759
E-Posta: fsirinn@gmail.com

Nadir Suğur, Anadolu Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-3855-7555
E-Posta: nsugur@anadolu.edu.tr

Öz

Bu çalışma, popülizm, seçmen davranışları ve siyaset sosyolojisi ekseninde konumlanmakta; popülist retorik'in seçmen tutum ve davranışları üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Popülizm literatürü büyük ölçüde popülist liderlerin söylemleri, stratejileri ve siyasi pratiklerine odaklanırken, bu liderleri destekleyen seçmen gruplarına ilişkin çalışmalar görece sınırlı kalmaktadır. Bu bağlamda çalışma, popülist liderlerin destekçilerini analizin merkezine alarak literatüre özgün bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Araştırma, 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri örneğinden hareketle, Cumhur İttifakı seçmeni olan ve Şanlıurfa kent merkezinde ikamet eden seçmenlerin, "2023 Türkiye Yüzyılı" söylemine ilişkin geliştirdikleri fenomenolojik temsiller üzerinden Erdoğan'a verdikleri desteğin biçim ve içeriğini anlamaya çalışmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni ile yapılandırılmıştır. Alan araştırması kapsamında, 3'ü kadın, 30'u erkek olmak üzere toplam 33 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş; elde edilen veriler üzerinden seçmenlerin siyasal tercihlerine yön veren anlam dünyaları analiz edilmiştir. Elde edilen veriler Maxqda nitel veri analiz programında analiz edilmiştir. Eldeki bulgulardan; Cumhur İttifakı seçmenlerinin siyasal alanı başarılı liderlik, gelişmişlik, geriliyor(uz)/çöküyoruz, beklenti ve süreç isimli 5 fenomenolojik temsil çerçevesinde anlamlandırdıkları ve Erdoğan'a yönelik desteklerini bu temsillere dayalı anlam dünyalarını referans alarak sürdürdükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Cumhur İttifakı, 2023 Seçimleri, Türkiye Yüzyılı, Şanlıurfa.

Phenomenological Representations of People's Alliance Voters: Turkey Century Discourse In 2023 (Case of Şanlıurfa)

Abstract

This study is positioned on the axis of populism, voter behavior and political sociology and aims to examine the impact of populist rhetoric on voter attitudes and behavior. While the literature on populism largely focuses on the discourses, strategies and political practices of populist leaders, studies on the voter groups supporting these leaders remain relatively limited. In this context, this study aims to make an original contribution to the literature by putting the supporters of populist leaders at the center of the analysis. Based on the example of the 2023 Presidential elections, the study seeks to understand the support of the voters who are the voters of the People's Alliance and reside in the city center of Şanlıurfa for Erdoğan through the phenomenological representations they have developed regarding the discourse of "2023 Turkey Century". For this purpose, the study was structured with the phenomenology design, one of the qualitative research methods. Within the scope of the field research, in-depth interviews were conducted with a total of 33 participants, 3 women and 30 men, and the worlds of meaning that shape the political preferences of voters were analyzed through the data obtained. The data obtained were analyzed in Maxqda qualitative data analysis program. From the findings, it was concluded that voters make sense of the political sphere within the framework of 5 phenomenological representations: successful leadership, development, declining/declining, expectation and process, and that they construct their support for Erdoğan based on the worlds of meaning based on these representations.

Keywords: Populism, People's Alliance, 2023 Elections, Türkiye's Century, Şanlıurfa.

Giriş

2023 yılı mayıs ayında Türkiye, 2 turda sonuçlanan bir seçim süreciyle cumhurbaşkanlığı seçimlerini gerçekleştirdi. Seçime, Cumhuriyet İttifakı, Millet İttifakı, Sosyalist Güç Birliği, Emek ve Özgürlük İttifakı ve Ata İttifakı olmak üzere çeşitli ittifaklar katılmıştır. İkinci tura kalan seçimi, Cumhuriyet İttifakı adayı ve mevcut Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan kazanmıştır. Bu çalışma esas olarak Erdoğan'ın adayı olduğu Cumhuriyet İttifakı seçmenlerini merceğine almaktadır.

Popülizm çalışmaları çeşitlilik göstermekle beraber arz tarafı tanımıyla iktidar veya muhalefetteki popülist adaylara, talep tarafı tanımıyla ise seçmene ve destekçilere eğilmektedir. Arz taraflı çalışmalar popülist aktörün pratiklerini

ve siyasal retorliğini, talep taraflı çalışmalar ise seçmenin maruz kaldığı popülist retorik sonucunda gelişen seçmen tutumlarını ele almaktadır. Bu makale esas olarak popülist siyasetin arz tarafını değil talep tarafını diğer bir ifadeyle 2023 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Erdoğan'a oy vermiş olan Cumhur İttifakı seçmenlerinin algı, tutum ve davranışlarını Şanlıurfa örneğinde ele almaktadır.

Bu çalışma,¹ '2023 Türkiye Yüzyılı' söylemiyle seçime giren Erdoğan'ın kullandığı siyasi retorikten seçmenin ne anladığını, fenomenolojik temsillere nasıl dönüştürdüğünü, aday tercihini nasıl meşrulaştırdığını ve söz konusu söylem özelinde Erdoğan ile geliştirdiği bağı anlama ve açıklama çabasıdır. Bu bağlamda, Cumhur İttifakı'nın ve dolayısıyla Erdoğan'ın en çok oy aldığı illerden birisi olan Şanlıurfa'da ikamet eden ve Cumhur İttifakı seçmeni olan 33 kişiyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji deseni benimsenmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, MAXQDA nitel veri analiz programı aracılığıyla analiz edilmiş ve bulgular çalışmaya sistematik biçimde aktarılmıştır.

Elde edilen verilerden; seçmenin '2023 Türkiye Yüzyılı' söylemiyle şekillenen gelişmişlik, başarılı liderlik, beklenti, geriliyor(uz)/çöküyoruz ve süreç isimli beş fenomenolojik temsil inşa ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu fenomenler seçmen tutumlarını şekillendiren sembolik temsiller içermekte ve seçmen nezdinde Erdoğan ile kurulan bağın referansları olmaktadır. Seçmenin söz konusu fenomenler özelinde inşa edilen bir sembolik evren ile siyasal alanı algıladığı ve seçmen tutumunu şekillendirdiği tezini veriler ışığında tartışmaya açmaktadır.

Popülizm Kuramsal Yaklaşımlar

Popülizm literatürü çok geniş olmakla birlikte ana hatlarıyla üç temel kuramsal yaklaşımın öne çıktığı söylenebilir. Bunlar sırasıyla; düşünsel yaklaşım, stratejik yaklaşım ve söylemsel/edimsel ve sosyo-kültürel ve performatif yaklaşımlardır. Bu kuramsal çerçeveler, popülizmi farklı boyutlardan ele almakta; her biri, bu olgunun doğasını, işleyiş biçimlerini ve siyasal etkilerini anlamaya yönelik özgün perspektifler sunmaktadır.

Düşünsel yaklaşım; Mudde ve Kaltwasser (2019), Müller (2021) ve Canovan (1981) gibi araştırmacıların çalışmalarından beslenen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre popülizm; sosyalizm, liberalizm gibi kalın merkezli bir ideoloji olmaktan ziyade farklı ideolojilerin birbirine eklenildiği feminizm

ve milliyetçilik gibi ince/zayıf merkezli bir ideolojidir. Genellikle Avrupa ve Latin Amerika'daki popülist olgu bu kuramsal perspektifle incelenmektedir (Mudde ve Kaltwasser, 2019: 16-17; Moffitt, 2022: 41).

Stratejik yaklaşım; Welyland (2017), Roberts (2003) ve Jansen (2011) gibi araştırmacıların çalışmalarıyla beslenen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre popülizm, bir liderin ya da vuku bulunduğu toplumun niteliği olmaktan ziyade bir pratik olarak görülmektedir. Lider, iktidarını sürdürmek için çeşitli araçlar ve stratejiler kullanmaktadır. Genellikle Latin Amerika, Afrika ve Asya'daki popülist pratikler bu perspektifle incelenmektedir (Moffitt, 2022: 31-34). Stratejik yaklaşımlar popülizm analizlerinde seçmene kıyasla lideri daha fazla öne çıkarmaktadır. Bu açıdan çalışmamızda tercih edilmemiştir.

Söylemsel/Edimsel yaklaşım ise Laclau (2007), Mouffe (2023) ve Wodak (2013) gibi araştırmacıların çalışmalarından beslenmektedir. Bu yaklaşıma göre (Moffitt, 2022: 37-38), popülizm halk ve elitlerin karşı karşıya getirildiği bir söylemsel pratiktir. Diğer kuramsal yaklaşımların aksine dünyanın birçok bölgesindeki popülist olgulara uygulanmaktadır. Bu açıdan küreseldir.

Aslanidis'e (2016: 88) göre; düşünsel yaklaşım popülizmi ince merkezli bir ideoloji olarak tanımlayarak ideolojiyi popülizmi açıklayacak bir kavram olarak kullanmaktadır. Ancak ideoloji kavramı düşünce tarihinde savrulmuş ve yıpranmıştır. Mudde (2004), kavrama esneklik getirmek için onu ince ve kalın merkezli olarak ikiye ayırır da kavramın üzerindeki sis perdesi hala kalkmamıştır. Bunun yerine popülizmi bir söylemsel pratikler bütünü olarak tanımlamak daha uygundur. Böylelikle popülist pratiklerin izini sürmek analitik olarak daha mümkün hale gelmektedir.

Sosyo-kültürel ve performatif yaklaşım Canovan'ın (1981) çalışmalarıyla temellenen ve Ostiguy ve Moffitt'in (2020) çalışmalarıyla geliştirilen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre (Ostiguy ve Moffitt, 2020), popülizm arz ve talep tarafının ilişkisel etkileşimleriyle bir siyasal iletişim biçimi olarak vuku bulmaktadır. Arz tarafı, seçmenle kurduğu iletişim ve performatif gösterenleri ve hitap ettiği kitlenin sosyo-kültürel özelliklerini benimseyerek ilişki kurarken, seçmen ise kendisine hitap ettiği ölçüde popülist lideri algılamaktadır. Böylelikle seçmen, stratejik ve düşünsel yaklaşımların aksine popülizmin vuku bulmasında en az lider kadar etkindir.

Görüldüğü üzere popülizme dair zengin ve çok katmanlı bir kuramsal birikim mevcuttur. Bu çalışma söylemsel/edimsel ve sosyo-kültürel yaklaşımları

benimsemektedir. Her iki yaklaşımı bir arada ele almakta ve bu kuramsal perspektifi bir nirengi noktası olarak kullanarak Türkiye'deki özgün popülist formu anlamaya ve açıklamaya odaklanmaktadır.

Laclau (2007) "*Popülist Akıl*", Mouffe (2023) "*Sol Popülizm*" ve ortak yazarlı (Laclau ve Mouffe 2012) "*Hegemonya ve Sosyalist Strateji*" isimli çalışmalarında, günümüzde yükselen popülizmi söylem edimsel yaklaşımla tartışmakta ve olgunun sosyalist strateji için yeni fırsatlar sunduğunu savunmaktadır.

Marx'ın toplumsal yapıyı ikili bir dikotomi üzerinden okumasına ve sosyalist toplumun tarihsel olarak kaçınılmaz olduğu yönündeki determinist yaklaşımına eleştiriler yönelten Laclau (2007: 245-246) bu özcü yorumun aksine, toplumu homojen ve verili bir yapı olarak değil, siyasal olarak inşa edilen heterojen bir kategori olarak tanımlamaktadır.

Laclau (2007: 136), toplumsal mantığı, dışlananları ve temsil edilenleri belirleyen kurallar bütünü olarak görmektedir. Politik mantık ise toplumsal kurumları kurandır. Bu açıdan popülizm bir politik mantıktır. Popülizmde içsel sınırlar inşa edilir ve öteki belirlenir.

Laclau'ya (2005: 47) göre Siyasetin mantığı da bu açıdan popülizmle aynıdır. Hiçbir siyasi hareket popülizmden tamamıyla muaf değildir. Çünkü siyaset, mevcut durumu bir sistem olarak kucaklayanlar ve onlara alternatifler sunanların varlığıyla vuku bulmaktadır. Popülizm; tarihsel bir fail yani olayların gidişatına göre öteki bir mazlum fail inşa ederek kurumsal düzeni sorgulamak anlamına gelir. Bu açılardan popülizm siyasetle özdeştir.

Laclau'ya (2007: 97-98) göre; toplumsalı inşa etmenin "*Fark Mantığı*" ve "*Eşdeğerlik Mantığı*" şeklinde iki biçimi vardır. Fark mantığı, eşdeğerlilik zincirlerinin olmadığı ya da zayıf olduğu heterojen bir toplumsal inşadır. Bu toplumdaki kişilerin çeşitli talepleri, kimlikleri ve dünya görüşleri vardır. Bu kişiler boş gösterenler aracılığıyla eşdeğerlilikler zinciri üretmeye ya da var olan zincirlere eklemeye başladığında toplumsal inşanın ikinci biçimi olan eşdeğerlilik mantığı devreye girer. Popülizmin oluşması için eşdeğerlilik mantığının fark mantığının aleyhine genişlemesi gerekmektedir. Bu genişleme de farklar ortadan kalmaz sadece boş gösterenler aracılığıyla eşdeğerlilikler zincirine eklenir. Eşdeğerlilikler zinciri farkları evcilleştirmez sadece eklemeye artkça fark mantığının aleyhine genişler (Laclau, 2007: 96-97). Eşdeğerlilik mantığıyla inşa edilmiş bir toplumsallıkta

fark mantığı; hem eşdeğerlilik zincirlerini besleyen bir temel hem de onunla bir gerilim ilişkisine girmektedir. Bu ilişki toplumsalın sürekliliği için gereklidir (Laclau, 2007: 97-98).

Pierre Ostiguy (2020: 30-32), popülizmi Laclau gibi sadece söylemsel bir fenomen olarak görmez. Söylemle birlikte ilişkisel ve sosyo-kültürel boyutları olan çok katmanlı bir pratikler bütünü olarak görmektedir. Popülizm, halk ile popülist lider arasındaki ilişkisellik anlamıdır. Çalışmamız popülizmin bu tanımını esas almaktadır. Bu ilişkisellik; sosyo-kültürel ve politik kültürel unsurlarıyla aşağıda konumlanan (low) ve yukarıda konumlanan (high) olmak üzere ikili bir eksen üzerinde gerçekleşmektedir. Low ve high kavramları, popülizmin değişen ve evrilen doğasını tartışmak için birer tipolojidir. Bu tipolojiler tarihsel analiz ve sosyo-politik bağlarıyla birlikte değerlendirilmelidir. Popülizm özünde aşağıda konumlanan bir siyasal pratikler bütünüdür. Popülist liderler bunu kamusal alanlarda teşhir etmektedir.

Ostiguy'a (2020: 42) göre popülizm; lider açısından performatif iken, lider ile halk arasındaki etkileşim ve iletişim boyutlarıyla da ilişkiseldir. Popülizmin performatif ve ilişkisel boyutları bir arada işleyen bir sarkaç gibidir. Popülist lider aşağı eksenin; kötü tavırlar, üslup, kamusal jestler, aksan ve giyim tarzlarıyla örülen bir performatif pratikler bütünü edinerek siyasi pratikler üretmektedir. Popülist liderin bu repertuarı tek boyutlu olmaktan ziyade halk ile kurduğu ilişkisellik ile yeniden üretilmektedir. Ostiguy'un popülizm tanımında halkta en az lider kadar popülist bağın inşasında aktiftir.

Ostiguy ve arkadaşları (Ostiguy, 2020, Ostiguy ve Moffitt, 2020, Ostiguy ve Casullo 2017) popülizm değerlendirilmesinde bir dizi kavram setleri önermektedir. "Sosyolojik öteki/toplumsal öteki (social other)", "yukarı doğru yumruk atmak/aşağı doğru yumruk atmak (punching upward and outward", or "down ward and outward)", "aşağı kesimin gösterişçiliği (the flaunting of the low)" ve "taşan gösteren (showing overflow)" şeklinde sayıları artırılabilir bir dizi kavram önermektedir.

Ostiguy ve Casullo'ya göre (2017: 8, 14-15), sağ ve sol popülizm arasındaki temel fark toplumsal ötekinin inşasıdır. Sol, yukarıya doğru yumruk atarak sosyo ekonomik elitleri, sağ ise aşağı doğru yumruk atarak kültürel ve etnik açıdan aşağıda olanı toplumsal öteki olarak tanımlamaktadır. Sağ sol popülizm arasındaki temel fark kapsayıcılık veya dışlayıcılık değildir. Aslında her ikisi de hem kapsayıcı hem dışlayıcıdır. Temel fark toplumsal

ötekinin tanımlanma biçimidir. Her iki popülist türünde temel benzerliği halk ve düşmanları arasındaki ezeli mücadelenin sonsuza kadar bir arada yaşayacağıdır. Bu düşmanlık çözülür ise popülizmden söz edilemez. Hal böyle iken vuku bulan şey popülist liderin temsil ettiğini iddia ettiği halkın gösteriş yapmasıdır. Yazarlar bunu “aşağı kesimin gösterişçiliği” olarak ifade etmektedir.

Ostiguy’a ve Moffitt’e (2020: 49) göre talep tarafı, popülist liderin “medyatik kişilik”, “bedensel performans” ve “estetik” gibi özelliklerini ilişkisel bir etkileşimle referans alarak çoklu yorumlar geliştirmektedir. Çoklu yorumların toplamı ise taşan gösterenlerdir. Popülist lidere yüklenen anlamlar ile lider, bir taşan gösterendir. Halk, lidere yatırım yaparak ve liderin performatif özelliklerini çoklu olarak yorumlamaktadır.

Yukarıda kısaca özetlenen kavramsal tartışmaların çalışmanın ontolojisiyle ilişki kurulurken nasıl kullanılacağını netleştirmek gerekmektedir. Laclau’nun eşdeğerlilik zinciri, boş ve yüzer gösteren, eşdeğerlilik ve fark mantığı kavramları örneklem grubundaki AKP, MHP, Hüda-Par ve YRP seçmenlerinin parti kimliklerini koruyarak Cumhur İttifakı’na dahil olmalarında işlevsel olan ortak fenomenolojik temsillerinin inşasında ve eşdeğerlilik zincirlerinden kopma ve eklemleme pratiklerinin derinlikli analizlerinde kullanılmaktadır. İkinci kuramsal dayanağımız Pierre Ostiguy’un sosyo-kültürel yaklaşımıdır. Ostiguy’un popülizm tanımı çalışma açısından önemli olmakla beraber kavramları ise arz (Erdoğan ve AKP) ve talep (örneklem grubu) tarafının popülist söylemler özelindeki etkileşimlerini ilişkisel perspektifte analiz edilmesinde kullanılmaktadır. Laclau’nun popülist akıl üst kavramıyla şekillendirdiği kuramsal birikimleri özünde çatışmacı ve nihai noktada sol popülizmin hegemonya inşasının felsefi temelini oluşturduğu varsayımdan hareket etmektedir. Çalışma, Laclau’nun varsayımından ziyade kavramlarını ödünç almaktadır. Aksi taktirde çalışma çatışmacı bir perspektiften ziyade sosyo-kültürel ve performatif yaklaşımı benimsemektedir. Elde edilen verilerin bu kuramsal konumlanma doğrultusunda daha derinlikli ve nitelikli bir biçimde analiz edilebileceği varsayılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Elçi’ye (2019: 387) göre popülizme dair akademik literatür iki düzlemde ilerlemektedir. Literatürün bir kısmı popülist partilere ve destekçilerinin seçmen davranışlarına, diğer bir kısmı ise popülist partilere ve liderlerine odaklanmaktadır. Bu çalışma 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olan Recep Tayyip Erdoğan’ın ‘2023 Türkiye Yüzyılı’ eksenli söylemlerinin

Cumhur İttifakı seçmeninin seçmen davranış ve tutumları üzerindeki etkisini konu edinmiştir. Kuramsal olarak söylem edimsel ve sosyo-kültürel performatif yaklaşımları benimseyen çalışma yöntemsel olarak da nitel paradigmayı ve fenomenolojiyi benimsemektedir.

2023 Cumhurbaşkanlığı seçimleri 1. Tur oylamaya; Recep Tayyip Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu, Muharrem İnce ve Sinan Oğan katılmıştı. 2. Tur seçimlere ise ilk iki siyasi aktör katılmıştır. Seçime katılan siyasi aktörlerden hangisine odaklanmanın çalışmanın ontolojisine daha uygun olduğu sorusu önem arz etmektedir. Popülizme dair mevcut literatürün iktidarda olanların popülizmine odaklanması ve buna paralel olarak Türkçe literatürün AKP ve Recep Tayyip Erdoğan'a odaklanması hasebiyle bu çalışmada benzer bir perspektifle o dönem Cumhurbaşkanı olan ve seçimlerde tekrar aday olan Recep Tayyip Erdoğan'a ve Cumhur İttifakı seçmenine odaklanmaktadır. Literatürün söz konusu eğilimi tabi ki tartışmaya açıktır. Ancak bu tartışmanın biçim ve içeriği başka bir çalışmanın konusudur. Bizce önemli olan husus literatürle çalışmanın nirengi noktasını ilişkilendirip çalışmanın ayaklarını yere basar hale getirmektir.

AKP gelecek tahayyülü 3 tarihsel dönüm noktasına vurgu yapmaktadır. Cumhuriyetin birinci yüz yılı olan "2023 Türkiye Yüzyılı", İstanbul'un fethinin altıncı yüzyılı olan 2053 ve Malazgirt Zaferinin bininci yıl dönümü olan 2071. Seçmen, 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan'ın kullandığı '2023 Türkiye Yüzyılı' üst söylemini nasıl algılamaktadır ve fenomenolojik temsillere nasıl dönüştürmektedir? İlk iki söylem tarihsel bir vurguya ağırlık verirken 2023 Türkiye Yüzyılı söylemi ise geleceğe vurgu yapmaktadır. Popülist siyasetin seçmenle kurduğu bağı anlamada geçmişe yönelik söylemler kadar seçmenin zihninde "Büyük Türkiye" tahayyülünü inşa etmeye yönelik retoriklerin rolü büyüktür. Bu nedenle makalenin odak noktası Erdoğan'ın seçim kampanyasında kullandığı 2023 Türkiye Yüzyılı söyleminin seçmen nezdindeki temsili olacaktır.

Çalışma Wright Mills'in (2022) makro, mezzo ve mikro düzeyli analitik yaklaşımını, alandan elde edilen verilerin yorumlanmasında temel kuramsal çerçeve olarak benimsemiştir. Katılımcıların popülist söylemleri nasıl algıladıkları, anlamlandırdıkları ve bu söylemleri fenomenolojik yaşam dünyalarında ne tür imgelerle temsil ettikleri analiz edilirken Mills'in çok katmanlı yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu bağlamda, söylemlerin bireysel düzeyde anlamlandırılma biçimlerine mikro düzeyden yaklaşım, katılımcıların söylemleri nasıl imgesel temsillere dönüştürdükleri

incelenmiştir. Ancak sembolik temsillerin tek başına tespit edilmesi yeterli değildir; bu temsillerin hangi bağlamlarda üretildiğini ve nasıl yorumlandığını anlamak da gereklidir. Bu nedenle çalışma, mikro düzeyin yanı sıra mezo ve makro düzeydeki yapısal bağlamları da dikkate almıştır. Temsillerin Türkiye'nin iç siyasal konjonktürü çerçevesinde nasıl anlam kazandığı mezo düzeyde analiz edilirken; dünya siyaseti, Türkiye'nin uluslararası konumu, coğrafi özellikleri ve çevre ülkelerdeki siyasal gelişmelerin etkileri ise makro düzeyde ele alınmıştır. Bu çok katmanlı yaklaşım, seçmenlerin popülist söylemleri nasıl algıladıklarını ve bu söylemleri yaşam dünyalarında nasıl yapılandırdıklarını daha bütüncül bir şekilde kavramayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla çalışma, imgesel temsiliyetlerin üç düzeyli bağlamsal süreç içerisindeki ilişkisel örüntülerine odaklanarak, seçmenin fenomenolojik yaşam dünyasına derinlemesine bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Cumhur İttifakı seçmeninin Erdoğan'ın popülist siyasal retoriğindeki söylemleri anlama, algılama biçimleri ve fenomenolojik uzamdaki tasavvurları mikro sosyolojik yaklaşımla ele alınmıştır. Seçmenlerin popülizm olgusunu küresel, ulusal ve mikro düzeydeki algılarıyla ilişkilendirme biçimleri, fenomenolojik temsillerin izini sürmek açısından verimli bir inceleme sahası sunmaktadır. Bu sahadaki fenomenolojik temsiller mezo ve makro sosyolojik yaklaşımlar ile ele alınmıştır.

Çalışmanın yöntemsel dayanaklarının yanı sıra kullanılan çeşitli araştırma teknikleri ve araçları mevcuttur. Verilerin analizinde Maxqda programın Maxmap ve Kelime Bulutu araçları kullanılmıştır. Maxmap ile tespit edilen kodlar derlenerek çalışmaya aktarılmıştır. Kelime Bulutu ile mikro perspektiften seçmenin fenomenolojik uzamındaki imgelere ışık tutulmuştur. Daha sonra katılımcıların ifadeleri ilgili başlıklarda çalışmaya doğrudan aktarılarak verilmiştir. Bu aktarımlar tespit edilen imgelerin cümle içerisindeki bağlamlarına, katılımcıların popülist söylemleri mikro, mezo ve makro boyutlu anlama ve ifade etme biçimlerine dair veriler sunmaktadır.

Araştırmacı, Şanlıurfa'da ikamet etmektedir. Şanlıurfa'nın sosyo-kültürel dokusuna aşina olması ve kentte yaşayan etno-aşiretsel grupların dillerinden olan Kürtçe ve Zazaca dillerine hâkim olması, saha sürecinde önemli avantajlar sağlamıştır. Bu avantajların çalışmaya yansıtılmasında ise içten bakış (emic) tekniği kullanılmıştır. Ancak, araştırmacının üyesi olduğu toplumu çalışmanın "kendini paranteze alma" aşamasında çeşitli dezavantajlarla karşılaşmaktadır. Bu noktada, araştırmacının öznel bakış açısını sınırlama çabası, Bourdieu'nun düşünümSELLİK (reflexivity) kavramı

üzerinden ele alınmıştır. Araştırmacı, çalışmada; makro, mezo ve mikro düzeyler arasında fenomenoloji ve sembolik etkileşimcilik kuramlarının kavramsal araçlarıyla hareket etmekte, bu araçları hermenötik bir perspektifle analiz etmekte ve yorumlamaktadır. Bu bağlamda, araştırmacı kendisini, çok katmanlı bir bakış açısıyla, verilerin analizinde önemli bir rol oynayan bir aktör olarak konumlandırmaktadır.

Çalışma, nitel araştırma yönteminin fenomenoloji deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Layder'e (2014: 104-110) göre fenomenolojide araştırmacının görevi toplumsal dünyanın bireylere nasıl görüldüğünü anlamak ve betimlemektir. Toplumsal dünya sağduyu bilgisiyle özneler arası ilişkiler temelinde inşa edilmiştir. Bireyin anlama ve anlamlandırma süreci toplumsaldan bağımsız değildir. Bu perspektifle özneler arası dünyayı inceleme şansına erişilmektedir. Bu çalışmada Erdoğan'ın 2023 Türkiye Yüzyılı ekseninde kullandığı popülist retorik'in seçmen tutum ve davranışları üzerindeki etkisi analiz edilmeye çalışılmaktadır. Seçmen, Erdoğan'ın siyasal retorik'inde yer alan popülist argümanları referans alarak, seçmen-siyasal aktör ilişkiselliğini anlamlandırmakta ve inşa etmektedir. Bu ilişkisellik sonucunda, seçmenin siyasal tutum ve davranışlarını rasyonelleştiren bir yaşam dünyası oluşmaktadır. Bu yaşam dünyasında ortaya çıkan temsilleri anlamaya ve açıklamaya yönelik çaba, fenomenolojinin temel ilkeleriyle örtüşmektedir.

Seçmen, Erdoğan'ın kullandığı siyasal retorikteki popülist argümanları referans alarak seçmen ve siyasal aktör ilişkiselliğini inşa etmektedir. Kurulan bu ilişkiselliğin sonucunda seçmenin siyasal tutum ve davranışlarının rasyonel dayanaklarına dönüşen bir yaşam dünyası inşa edilmektedir. Bu yaşam dünyasındaki temsillere ışık tutma gayesiyle fenomenolojinin esasları örtüşmektedir.

Bu çalışmada tesadüfi örneklem ve kartopu örnekleme bir arada kullanılmıştır. Araştırmacı tesadüfi örnekleme, kamusal alanlarda yürüttüğü saha süreçlerinde 'görüşme teklifi götürme' esasıyla katılımcı bulmaya çalışırken kullanmıştır. Kartopu örneklemini ise sosyal networkünden veya tesadüfi örneklem ile çalışmaya dahil olan herhangi bir katılımcının referansı ile yeni katılımcılar bulmak için kullanmıştır. İlgili örneklemlerin kullanımı sonucunda; tesadüfi örneklem ile AKP ve Yeniden Refah seçmenlerine ve kartopu örneklemleriyle de Hüda Par ve MHP seçmenlerine ulaşılmıştır. Saha çalışması 2024 yılının güz döneminde yapılmış ve toplamda 3'ü kadın 30'u erkek olmak üzere 33 kişiye ulaşılmıştır. Çalışma kadın katılımcıların

temsiliyeti konusunda sınırlıdır. Bu sınırlılık Şanlıurfa'nın sosyo-kültürel yapısının çalışmaya yansıyan bir sonucudur.

Araştırmada kadın katılımcılara ulaşmak konusunda güçlükler yaşanmıştır. Toplumsal cinsiyet normları bu engellerden biridir. Görüşme teklifi götürme süreçlerinde hem kadınlar çekimser davrandı hem de civarda bulunan erkekler tarafından araştırmacı uyarılara maruz kaldı. Bu husus kentte kamusal alanlarda kadın erkek iletişiminin görece sınırlı olmasının çalışmaya yansıyan bir sonucudur.

Tek başına kamusal alanlarda yürüyen veya banklarda oturan bazı kadınlara görüşme teklifi götürüldüğünde araştırmacı erkek olduğu için çekimser davrandıkları gözlemlendiği için gruplar halinde parklarda oturan ya da yürüyüş yapan kadınlara görüşme teklifleri götürmek istenmiştir. Ancak ret alınmıştır. Bir kadın *"Kimse kadınları ciddiye almıyor ki. Görüşme yapmak isterim ama kocam kızar"* şeklinde bir geri bildirim vermiştir. Araştırmacının erkek olmasından ötürü kadın katılımcılara ulaşmadığı düşünülerek kadın bir öğretmenden gönüllülük esasıyla çalışmada görüşmeci olması istenmiştir. Ancak öğretmen, siyaset konusu olduğu için kadınların çekimser davrandığını ve görüşme tekliflerini reddettiklerini bildirmiştir. 3 aylık alan sürecinde öğretmen görüşmeci 1, araştırmacı 2 kadın katılımcıya ulaşabilmiştir. Ulaşılan kadınlar da araştırmacının arkadaşlarının eşleri idi. Çabalar sonuç vermediği için kadınların örneklemdeki temsiliyeti zayıf kalmıştır.

Çalışma Şanlıurfa'nın merkez ilçelerinde (Haliliye, Karaköprü ve Eyyübiye) ikamet eden ve Cumhuriyet İttifakı seçmeni olan katılımcılardan oluşmaktadır. Kent kimliği açısından; Eyyübiye "eski Urfa", Haliliye ve son dönemlerde hızla gelişen Karaköprü ilçeleri ise "yeni Urfa" olarak temsil edilmektedir. Araştırmacı tesadüfi örneklem ile veri toplarken ilçe dağılımına hassasiyet göstermek adına farklı günlerde farklı ilçelerde alan araştırmasını yürütmüştür. Ancak amaçlı ve kartopu örneklemelerini kullanırken ilçe dağılımlarından ziyade Cumhuriyet İttifakı'nın diğer parti seçmenlerine ulaşmayı amaçlamıştır. Cumhuriyet İttifakı'nda olan; AKP, MHP, Hürda-Par ve Yeniden Refah seçmenlerine ulaşılmış ancak Büyük Birlik partisi seçmenlerine ulaşamamıştır.

Literatür Taraması ve Mezzocu Perspektif

Popülizm literatürü Türkiye ve uluslararası İngilizce literatür açısından çeşitli alt başlıkları barındırmaktadır:

1. Demokrasi ve otoriterlik tartışmaları,
2. Popülist liderler ve liderlik çalışmaları: popülizmin arz tarafı,
3. Benzer özellikler taşıdığı varsayılan en az iki ülkedeki popülist tarzların karşılaştırılması,
4. Talep taraflı yaklaşımlar ile seçmen boyutu.

Demokrasi ve otoriterlik tartışmaları popülizmin demokratik kurumları ve araçları aşındırdığı tezini tartışmaktadır. Bu literatür demokrasinin yeniden tesisi için dikey ve yatay toplumsal kontrol araçlarını, popülizmin talep tarafını oluşturan halkın ve seçmenlerin bilinçlenmesini ve popülizme direnç göstermesinin gerekliliği üzerinde durmaktadır. Araştırmacılar direnç alanlarını, popülist aktörlerin siyasal pratikleri ve aldıkları kararları eleştirerek bu kararların demokrasi ve kurumlarını nasıl aşındırdığını betimleyerek yapmayı denemektedir. Örnek çalışmalar; Ayata (2023), Esen, vd. (2023), Kalaycıoğlu (2021) ve Cagaptay (2017).

Ayata'ya (2023: 15-18) göre son 30 yılda dünya siyaseti, sağ popülizm diğer bir deyişle otoriter popülizmin yükselmesine sahne olmuştur. Üçüncü dalga demokrasiyle paralel bir şekilde yükselişe geçen otoriter popülizm, popülistlerin halk desteğini arkalarına almasıyla güçlenmiştir. Popülistler ve karşıtları dikotomisine evrilen siyasal alan, yazarın kendi ifadesiyle "demokrasi ile otoriterlik arasında cereyan eden küresel ölçekli bir çatışmaya dönüşmüştür."

Popülizmin küresel ölçekteki görünümüne paralel olarak Türkiye'deki popülist bağı demokrasi odağında tartışan çalışmalar ise Türkiye'de otoriter popülizmin yükselişe geçtiği tezini tartışmaktadır. Esen, vd. (2023: 28-44) Türkiye'nin yeni rejimini "Rekabetçi Otoriterlik" olarak tanımlamaktadır. Bu araştırmacılara göre dünyada yükselen rekabetçi otoriterlik Türkiye, Nijerya, Filipinler ve Kenya gibi gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Geleneksel otoriterliğe nazaran rekabetçi otoriterlikte seçimler düzenli aralıklar ile yapılmakta ve popülist iktidarlar meşruiyetlerini seçim sonuçlarına dayandırmaktadır. Ancak iktidar partileri muhalefet partilerine nazaran seçimlerde avantajlı durumdadır. Bu açıdan seçimler eşitsiz bir ortamda gerçekleşmektedir.

Otoriter popülizme, Erdoğan faktörüyle eğilen çalışmalar popülizmi rejimin patrimonyal öğeleriyle ele almaktadır. Yılmaz ve Bashirov "Erdoğanizm" kavramıyla 2011 sonrası Erdoğan şahsında yükselen rejimi, Kemalizm ve Atatürk imgesiyle karşılaştırmakta ve muhafazakâr kesimin

Erdoğan nezdindeki iktidarını “Kemalo-İslamizm” olarak ifade etmektedir. Yazarlara göre Kemalo-İslamistler ile CHP dönemi Kemalistleri benzerlikler göstermektedir. Kemalistlerin eğitim müfredatını laik bir halk inşa etmek için kullanımına paralel olarak Kemalo-İslamistler muhafazakâr bir halk inşa etmek için kullanmaktadır (Yılmaz ve Bashirov, 2018; Yılmaz, 2015).

Kalaycıoğlu (2021: 120-121) Erdoğan rejimini “Neopatrimonyal Sultanizm”, Çagaptay (2017) ise “The New Sultan” (Yeni Sultan) kavramlarıyla ifade etmektedir. Her iki yazar da Erdoğan’ın ülkeyi yönetirken bir Osmanlı sultanı edasıyla yönettiği ve bunun otoriter popülizmin bir türü olduğu fikri üzerinde durmaktadır.

Popülizm literatüründeki diğer bir alan liderler ve liderlik çalışmalarıdır. Popülistlerin liderlik özelliklerine ve tiplerine, küresel ölçekte yükselen popülizmde liderlerin siyasal pratiklerinin rolüne ve dünya siyasetine yön veren popülist liderlerin karşılaştırmalı analizlerine odaklanmaktadır. Bu literatür, popülistlerin eylem ve söylemlerini içerik analizleri ve eleştirel söylem analizlerine tabi tutarak popülizmin arz tarafının nasıl üretildiğine ışık tutmaktadır. Örnek çalışmalar; Moffitt (2020; 2022) ve Türk (2014).

Moffitt (2020: 237-238), 22 farklı ülkedeki popülist yükselişi liderler odağında çalışan araştırmacıların çalışmalarını performans, siyasi üslup ve temsil kavramlarıyla ele almaktadır. Çeşitli liderlerin bu kavramlar odağındaki popülizm pratiklerini ele alarak küresel ölçekteki popülist yükselişin benzerliklerine ve farklılıklarına eğilmektedir. Makrocu perspektifle, popülizmin küresel ölçekte yükselen bir moment olduğu tezini ileri sürmektedir.

Türkiye örneğinde de benzer çalışmalar yapılmaktadır. Türk (2014: 430-433), sağ yelpazede öne çıkan Menderes, Demirel, Özal, Erbakan ve Erdoğan’ın popülizm pratiklerini ve siyasi hayatlarını inceleyerek aralarındaki benzerliklere ve farklara odaklanmaktadır. Yazar Erdoğan’ı; “Erdoğan nasıl bir lider? Aslında Erdoğan, sınıfsal kökeni itibarıyla en altta başlayan, bir köylü çocuğu olan Demirel ile annesi ve babası devlet memuru olan küçük burjuva Özal arasında bir yerde.” şeklinde ifade etmektedir. Sonuç olarak Türk siyasetine yön veren bu beş liderin “milli irade fetişizmi” noktasında benzeştiklerini ileri sürmektedir.

Benzer özellikler taşıdığı varsayılan en az iki ülkedeki popülist pratiklerin karşılaştırılması genelde uluslararası ilişkiler bölümlerinin benimsediği bir

yaklaşımıdır. Bu yaklaşımla iki ve daha fazla ülkedeki popülist hareketlerin benzerlikleri ve farklılıkları popülist aktörlerin söylemleri, aldığı kararlar ve siyasi tarihlerindeki dönüşümler üzerinden tartışılmaktadır. Örnek çalışmalar; Selçuk (2016), Yabancı ve Taleski (2017).

Selçuk (2016: 571) çalışmasında, Türkiye, Venezuela ve Ekvador'daki popülist pratikleri bölgeler arası bir perspektifle karşılaştırmaktadır. "Tahakküm" kavramını benimseyerek, üç popülist lider olan Erdoğan, Cháavez ve Correa'nın düzen karşıtı bir imaj, plebisiter bir demokrasi anlayışı ve Manesçi bir dünya görüşü olmak üzere üç boyutta analizini yapmaktadır. Her ülkede güçlü bir liderin kendisini geleneksel düzene karşı konumlandığını, kendisi ve takipçileri arasında doğrudan bağlar kurduğunu ve siyasi ortamı iki karşıt kampa kutuplaştırdığını göstermektedir.

Yabancı ve Taleski (2017: 283) çalışmalarında, Türkiye ve Makedonya örneğini din ve popülizm özelinde karşılaştırmaktadır. "Söylemsel", "kamu politikası" ve "dini otoritelerle kurumsallaşmış ittifaklar" şeklinde üç düzeyden dinin, popülist siyaset için nasıl bir araç olabileceğine odaklanmaktadır. Çalışma, popülistlerin iktidarlarını zayıflatabilecek siyasi ve ekonomik zorluklarla karşılaştıklarında dinin popülizm bağlamında bu üç düzeyde çerçeveslendiğini vurgulamaktadır.

Arz ve talep yaklaşımı popülizm çalışmalarındaki bir diğer yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre popülizm, sadece popülist liderlerin yaptığı bir şey olmaktan ziyade seçmenlerinde talep tarafı olarak aktif olduğu ve bu ilişkisel zeminde popülizm vuku bulduğu tezini ileri sürmektedir. Bu yaklaşım popülist liderlerin karizmatik liderlik ve dönüşümsel liderlik pratikleriyle seçmenle etkileşimler kurduğu ve seçmenin beklenti ve ihtiyaçlarına uygun söylemler geliştirdiği teziyle beraber, seçmeninde bu süreçte pasif olmadığı aksine popülizmi talep ettiği tezlerini tartışmaktadır. Çelik ve Balta'ya (2020: 160-161) göre Türkiye'de arz taraflı yaklaşımlar güçlü olmakla beraber talep taraflı yaklaşımlara dair çalışmalar son dönemlerde artmakla beraber görece yetersiz kalmaktadır. Bu yetersizlik çalışmamızın literatürde doldurmak istediği boşluğa işaret etmektedir.

Çelik ve Balta çalışmalarında (2020), mikro politik perspektifle seçmenin Erdoğan'ı duygusal yaşam dünyasında nasıl konumlandıklarına ve Erdoğan kültürünü nasıl ürettiklerine odaklanmaktadır. İstanbul'da 71 kişiyle yapılan derinlemesine görüşmelere dayanan çalışma; popülist eğilimli seçmenler ile muhalefet eğilimli seçmenlerin farklı duygusal haritalar geliştirdiği, 15

Temmuz darbesi gibi toplumsal krizlerin popülist liderleri güçlendirdiği ve seçmenle kurulan organik bağı pekiştirdiği sonuçlarına ulaşmıştır. Sertel ise çalışmasında (2024), popülist liderlerin seçmen nezdinde inşa ettiği gelecek tezahürlerine ütopya kavramıyla yaklaşmaktadır. Popülist liderlerin arz tarafı olarak ütöpik söylemler geliştirdiğini ve seçmenin bu söylemleri tüketerek aktif olarak ütöpik bilinç alanları inşa ettiğini ve bu inşalara referansla seçmen davranışlarında bulduklarını Hatay örneğinde inceleyerek ileri sürmektedir.

Yukarıdaki kısa literatür analizinden, popülizmin makro, mezo ve mikro boyutlarıyla ele alınan bir olgu olduğu görülmektedir. Makro boyutlu çalışmalar küresel ölçekte yükselen popülizm tezini öne çıkarırken, mikro boyutlu çalışmalar ise liderlerin popülist retoriklerine ve pratiklerine odaklanmaktadır. Mezo boyutlu çalışmalar ise ulusal sınırlar içerisindeki popülist yükselişi popülist aktör, destekçileri, demokrasi, ulusal kültür ve tarihle ilişkisine odaklanarak ele almaktadır.

Bu çalışma mikro ve mezo boyutlu bir eksenden Türkiye'deki popülist olgunun mikro-politik ve mezo-politik yönlerine odaklanmaktadır. Çelik ve Balta'ya (2020: 161) göre popülizm çalışmaları olgunun mikro-politik yönlerinden ziyade makro-politik yönlerine odaklanmaktadır. Benzer şekilde Türkiye'deki literatür seçmenlerden ziyade mikro-politik liderlik tarzlarına odaklanmaktadır. Çalışmamız literatürdeki bu eğilimden uzaklaşarak seçmenin gündelik yaşam dünyasına mikro-politik ve mezo-politik eksenden eğilmektedir. Dahası AKP'nin kalelerinden biri olarak ifade edilen dindar muhafazakâr bir kent olan Şanlıurfa örneğine ve talep taraflı popülist çalışmalarda çoğunlukla tek bir parti tabanına odaklanmaktan ziyade Cumhur İttifakı Seçmenleri üst kimliğiyle heterojen parti tabanlarını popülizm tartışmalarıyla ilişkilendirerek bir çalışmada bir araya getirmesi hususlarında özgündür.

Cumhur İttifakı Seçmeninin Gözünden 2023 Türkiye Yüzyılı Söylemi

Cumhur İttifakı seçmenlerinin 2023 Türkiye yüzyılı söyleminden ne anladığı, nasıl algıladığı ve fenomenolojik temsiller üzerinden Erdoğan ve Cumhur İttifakı ile nasıl ilişki kurduğu sorularını saha verileri ışığında tartışmak bu başlığın konusudur. Şekil 1'e göre eldeki verilerden beş adet fenomenolojik temsil tespit edilmiştir:

“Aşamadayız, çağ, çağa, evreyi, milat ve yolundayız” ifadeleri süreç fenomenine, “bekliyoruz, üretebilecek, yükselmek, turan, bekledik ve olmadı” ifadeleri beklenti fenomenine işaret etmektedir. Katılımcıların bir kısmı 2023 Türkiye yüzyılı söylemini bir süreç olarak algımlarken diğer bir kısmı ise beklentiler oluşturarak algılamaktadır. Seçmen nezdinde, “Mondros, Sevr ve Lozan” ifadeleri bitecek antlaşmaları ve 2023 Türkiye yüzyılına başlangıç noktasını ifade etmektedir.

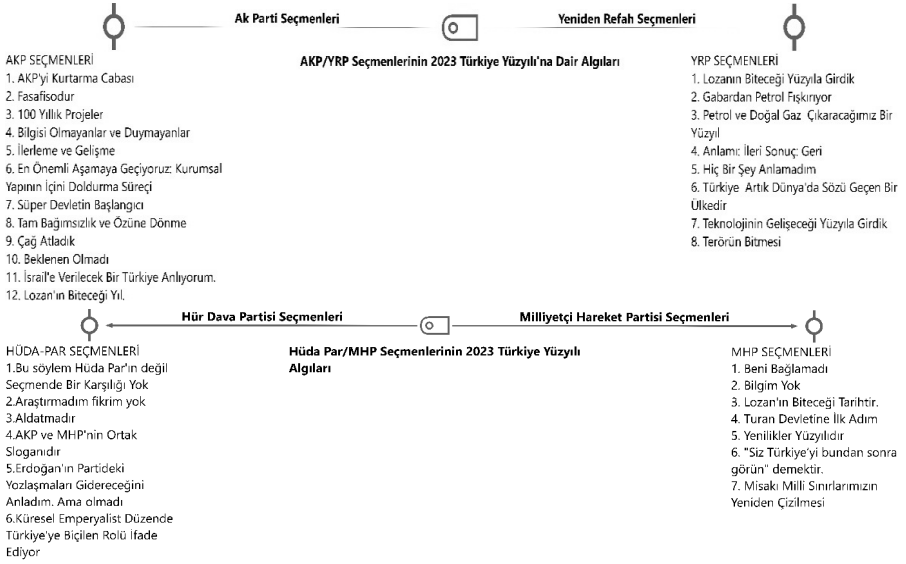
“fasafisodur, laflarla, projeydi, slogan, sloganik, anlamsız ve uçacakmış” ifadeleri yüzer gösterenlerin zihinsel izdüşümleri olup, seçmenleri 2023 Türkiye yüzyılı boş göstereninden koparan imgelerdir. Önceki paragraflarda tespit edilen diğer fenomenlerde de eklemleme zincirinden kopuşa işaret eden imgeler mevcuttur. Erdoğan’ın popülist retorığının zengin olması herhangi bir eklemleme zincirinden kopan seçmeni farklı bir boş gösteren ile tekrar zincire bağlamaktadır. Bu ifadeler, 2023 Türkiye yüzyılı çerçevesinde üretilen boş gösterenleri referans almayıp, zincirden kopan ve Cumhuriyet İttifakı seçmeni olma halini alternatif bir imge veya fenomenle sürdüren seçmenlerin varlığına işaret etmektedir.

“İlerleme, bağımsız, bağımsızlığı, güçlü, büyük, atılımlar, petrol, gaz, Gabar, fıskırıyor, eğitim, ekonomi, ARGE, bolluk, teknoloji, barış, hastaneler, otoyol, huzurlu, sanayileşme, üretiyoruz, askeri, ordu, terör, yeraltı ve yenilikler” ifadeleri, 2023 Türkiye yüzyılı söylemine dair bazı imgelerin gelişmişlik fenomeni çerçevesinde inşa edildiğini göstermektedir. Bu fenomen Laclau anlamda eşdeğerlik mantığı (Laclau, 2005) üreten fenomenlerden biridir. Şöyle ki içerisinde zıtlıklar (olumlu ve olumsuz imgeler) barındırmasına rağmen siyasal kimlikler ve parti tabanları açısından heterojen özelliklere sahip örneklem grubunu bir araya getirme ve ortak talepler üzerinden eşdeğerlik zinciri üretme potansiyeli olan bir fenomenolojik temsil kümesidir.

Alternatif imge ve fenomenlere yönelen seçmenler gibi 2023 Türkiye yüzyılı söylemini algılamayan ve fenomenolojik temsillere dönüştür(e)meyen veya algılamak istemeyen bir seçmen grubu da mevcuttur. Kelime bulutundaki “anlamıyorum, anlamadım, araştırmadım, hatırlamıyorum ve bilmiyorum” ifadeleri bu seçmen grubuna işaret etmektedir. Bu grup; Türkiye yüzyılı söyleminin ulaşmadığı, kendisi için herhangi bir anlam ifade etmeyen veya diğer fenomenler ile güçlü bir şekilde eklemleme zincirine bağlanmış olup alternatif söylemlere bilinçli bir şekilde kendisini kapatan seçmenlerden oluşmaktadır.

Süreç, başarılı liderlik, gelişmişlik ve beklenti fenomenlerinin biçim ve içeriğini olumsuz yönde etkileyecek ve bu fenomenlerde imgesel krizler yaratma riski taşıyan olumsuz gelişmeler kelime bulutundaki “*pandemi, depresyon ve darbe*” ifadeleriyle yeniden bağlamsallaştırılarak dış güçler söylemine ve Erdoğan’dan bağımsız doğal afetler alanına itilmektedir. Böylelikle imgesel kriz yaratan herhangi bir olumsuz gelişme yeniden bağlamsallaştırılarak yorumlanmakta ve seçmenin fenomene bağlılığını pekiştiren bir imgeye dönüştürülmektedir. Moffitt (2020), popülist krizlerin arz tarafınca dolaşıma sokulduğunu ifade etmekte ve arz tarafının talep tarafına nazaran daha aktif olduğuna işaret etmektedir. Ancak seçmendeki bu tutum yani imgesel krizleri bağlamsallaştırarak aşma çabası krizlerin üretilmesinde ve anlamlandırılmasında arz tarafı kadar talep tarafının da aktif olduğuna işaret etmektedir. Bu argüman çalışmanın özgün sonuçlarından birisidir. Dahası Laclau’ya (2007: 136) göre içsel sınırların ve ötekinin belirlenmesinde popülist siyasetçi özneyken bu çalışma bağlamında en az popülist siyasetçi kadar popülist seçmeninde özne olma istencinde olduğu ileri sürülebilir. Bu açıdan ileriki başlıklarda tartışmaya açılan iç ve dış güçler söylemlerinin zihinsel izdüşümleri, fenomenolojik temsillerdeki olası imgesel krizleri yeniden bağlamsallaştıran bir işleve de sahiptir. Kelime bulutundaki “*dışarıdan, dışarı, emperyalistlerin, sömürgecilikler ve oyunları*” ifadeleri dış güçlere ve faaliyetlerine işaret eden ifadelerdir.

Yukarıdaki analiz, seçmenin fenomenolojik evrenine ve imgesel temsillerine eğilmekte ve isimlendirmektedir. Takip eden bölümde ise seçmenin fenomenolojik evrenlerindeki imgeleri; bağlamsallaştırma, dile getirme, pekiştirme, meşrulaştırma biçimleri seçmen tabaları arasındaki farklar ve benzerlikler odağında tartışılmaktadır. Bu tartışmayla süreç, beklenti, başarılı liderlik, geriliyor/çöküyor ve gelişmişlik fenomenlerinin 2023 Türkiye yüzyılı söylemi odağındaki biçim ve içeriği ele alınmaktadır.

Şekil 3. Örneklem Grubunun AKP 2023 Türkiye Yüzyılı Söylemi Kodları, Kod-Matris

Kod-matris'ine göre Cumhuriyet İttifakı seçmenleri nezdinde 2023 Türkiye yüzyılı söylemi olumlu, olumsuz ve nötr olmak üzere üç farklı imge kümesi aracılığıyla algılanmaktadır. Bu algısal çeşitlilik grup içi ve gruplar arası benzerliklerin ve farklılıkların oluşumunu tetiklemektedir. Olumlu imgeler mevcut eklemlenme zincirine bağlılığı pekiştirirken, olumsuz imgeler alternatif zincirlere yönelimi teşvik eden yüzer gösterenlerin zihinsel izdüşümleri olarak işlev görmektedir. Nötr imgeler ise, söz konusu zincire karşı bilinçli veya bilinçsiz bir tepkisizliği yansıtmaktadır.

AKP seçmenlerinin *"100 yıllık projeler, ilerleme ve gelişme, en önemli aşamaya geçiyoruz, süper devletin başlangıcı, tam bağımsızlık ve özüne dönme, çağ atladık ve Lozan'ın biteceği yıl"* kodları olumlu imgeler kümesini, *"AKP'yi kurtarma cabası, fasaflisodur, İsrail'e verilecek bir Türkiye anlıyorum"* kodları ise olumsuz imgeler kümesini oluşturmaktadır. *"Beklenen olmadı"* kodu beklenti fenomenine, *"bilgisi olmayanlar ve duymayanlar"* kodu ise bu söylemi referans almayan seçmenlere ve nötr imgeler kümesine işaret etmektedir.

YRP seçmenlerinin *"Lozan'ın biteceği yüzyıla girdik, Gabar'dan petrol fıskırıyor, petrol ve doğal gaz çıkaracağımız bir yüzyıl, Türkiye artık dünya da sözü gecen bir ülkedir, teknolojinin gelişeceği yüzyıla girdik ve terörün bitmesi"* kodları olumlu imgeler kümesine, *"anlamı ileri sonuç geri"* kodu

olumsuz imgeler kümesine ve “hiçbir şey anlamadım” kodu ise nötr imgeler kümesine işaret etmektedir.

MHP seçmenlerinin “Lozan’ın biteceği tarihtir, Turan devletine ilk adım, yenilikler yüzyıldır, Misak-ı milli sınırlarımızın yeniden çizilmesidir ve ‘siz bundan sonra Türkiye’yi görün’ demektir” kodları olumlu imgeler kümesine, “beni bağlamadı” kodu olumsuz imgeler kümesine, “bilgim yok” kodu ise nötr imgeler kümesine işaret etmektedir. İnşa edilen bu imgelerde Misak-ı milli sınırları ve Turancılık vurgularının olması MHP’li seçmenlerin beklenti fenomenini ve söyleme dair bazı imgeleri parti ideolojisiyle harmanlayarak ağıladıklarını göstermektedir.

Hüda-Par seçmenlerinin “...bu söylem Hüda Par’ın değil seçimde bir karşılığı yok ve AKP ve MHP’nin ortak sloganıdır.” kodları biz/öteki ayırımına, “aldatmadır ve küresel emperyalist düzende Türkiye’ye biçilen rolü ifade ediyor.” kodları olumsuz imgeler kümesine, “araştırmadım fikrim yok” kodu nötr imgeler kümesine işaret etmektedir. Hüda-Par seçmeni örneklem grubunda bu söyleme dair olumlu imgeler kümesi geliştirmeyen tek seçmen tabanıdır. “Erdoğan’ın partisindeki yozlaşmaları gidereceğini anladım ama olmadı” kodu ise başarılı liderlik fenomenini ayrıştıracak olumsuz bir imgedir.

2023 Türkiye yüzyılı söylemini başarılı liderlik fenomeniyile algılayan seçmenler ilgili söylem özelinde çeşitli imgesel gösterenler inşa etmiştir. K-6 (E-47 AKP) “problemleri çözse çözse Erdoğan çözer” imgesiyle, K-16 (K-35 AKP) ise “reform” imgesiyle Erdoğan’ı 2023 Türkiye yüzyılının lideri olarak görmektedir. Kendi ifadeleriyle:

CHP’ye bile gidip sorsanız ‘problemleri çözse çözse Erdoğan çözer’ derler. Geçen bir çalışma gördüm ‘Türkiye’yi kim düzlüğe çıkarır?’ sorusu vardı. %45 Erdoğan demiş. Bu duruşundan dolayı Erdoğan Türkiye Yüzyılının lideridir. Erdoğan, karizmatik lider olmanın yanı sıra bunca yıldır yönetimde olmasına rağmen hala halkın teveccühünü almaktadır. (K-6).

Erdoğan Türkiye yüzyılının lideridir. Çünkü şimdiye kadar gelen liderlerden daha fazla reform gerçekleştirmiştir. (K-16).

K-24 (E-48 MHP), Erdoğan’ı MHP’nin ve Devlet Bahçeli’nin desteğine sahip olduğu için Türkiye yüzyılının lideri olarak görmektedir. Katılımcı ilgili söylemi parti ideolojisiyle ilişkilendirerek şöyle algılamaktadır:

Erdoğan iktidar elinde olduğu için Türkiye yüzyılı'nın lideridir. Fakat bu birlikle olmuştur. Onu ayakta tutan Bilge Lider Dr. Devlet Bahçeli'dir. Tek başına değildir. 2016 darbe girişiminde Devlet Bahçeli canı pahasına Erdoğan'ın arkasında durdu. Bu duruş Türkiye Yüzyılına açılan en büyük kapılardan biriydi. Bilge lider bunu bekamız için yaptı.

K-28 (E-48 YRP), "en donanımlı lider" imgesiyle Erdoğan'ı Türkiye yüzyılı'nın lideri olarak görmektedir: "Türkiye'de, ondan daha donanımlısı olmadığı için Türkiye yüzyılı'nın lideridir."

Ostiguy'a ve Moffitt'e göre (2020: 49), talep tarafı, popülist liderin "medyatik kişilik", "bedensel performans" ve "estetik" gibi özelliklerini ilişkisel bir etkileşimle referans olarak çoklu yorumlar geliştirmektedir. Çoklu yorumların toplamı ise taşan gösterenlerdir. Popülist lidere yüklenen anlamlar ile lider, bir taşan gösterendir. Halk, lidere yatırım yaparak ve liderin performatif özelliklerini çoklu olarak yorumlamaktadır. Katılımcıların yukarıdaki ifadelerinde öne çıkan "en donanımlı lider", "problemleri çözse çözse Erdoğan çözer" ve "reform" imgeleri Ostiguycu anlamda lidere atfedilen taşan gösterenlerin seçmen nezdindeki temsilileridir.

Yukarıdaki ifadelerden AKP, MHP ve YRP üyesi bazı seçmenlerin başarılı liderlik fenomenini Türkiye yüzyılı söylemi çerçevesinde imgeler inşa ederek pekiştirdiği görülmektedir. Ancak Erdoğan'ı 2023 Türkiye yüzyılı'nın lideri olarak görmeyen Hüda-Par, YRP ve MHP seçmenleri de mevcuttur. Bu seçmenler başarılı liderlik fenomenini inşa etmeyen bir seçmen grubudur. Ostiguy'a ve Moffitt'e göre (2020: 51), popülizm yukardan aşağıya tek yönlü bir iletişim biçimi olmaktan ziyade iki yönlü (arz ve talep) işleyen ilişkisel bir fenomendir. Lider halka çeşitli mesajlar iletirken, halkta bu mesajların içeriğini reddetmeye, kabul etmeye ve değiştirme süreçlerine katılmaktadır. Lider ve halkın ilişkiselliği ve lider kadar halkında aktif konumu siyasi kimliğin kendisini şekillendirmektedir. Bazı seçmenlerin arz taraflı popülist söylemelere yönelik olumsuz ve yüzer gösterenler inşa etmeleri popülizmde halkın aktif konumuna işaret etmektedir. Arz tarafı, popülist söylemlere sadece kendi iktidarlarını meşrulaştırma misyonu yüklemektedir. Çalışmada olumlu imgeler olarak ifade edilen imge ve fenomenler arz taraflı misyon ile talep taraflı anlam dünyalarının örtüşme düzeylerine, olumsuz imgeler ise seçmen öznelliğinde oluşan farklılaşma ve zıtlama düzeylerine işaret etmektedir. Örtüşmeler, arz tarafının aktif talep tarafının pasif olduğu tezlerince kısmen anlamlı olabilir ancak söz konusu farklılaşma ve zıtlıklar ise popülist tartışmalardaki talep tarafının pasifliği arz tarafının aktifliği tezlerini tekrar tartışmaya açmaktadır. Bu çalışmanın verilerine dayanarak, sanılanın

aksine seçmenlerinde en az lider kadar popülist bağın vuku bulmasında aktif özneler olduğu tezini ileri sürmektedir. Bu tez sosyo-kültürel performatif yaklaşımın ilişkisellik temelli popülizm tanımıyla örtüşmekte ve söz konusu kuramın çalışma açısından uygunluğuna işaret etmektedir. İleri sürülen tezi katılımcı verileriyle desteklemek adına örneğin Hüda-Par seçmenleri, 2023 Türkiye yüzyılı söylemi açısından Erdoğan'ı başarısız lider olarak algılamaktadır. K-9 (E-46 Hüda-Par) farklılaşmaya ve zıtlığa işaret eden "bağımsız değil ki" imgesiyle kendisini şöyle ifade etmiştir:

...Türkiye yüzyılının lideri falan değildir. Bu yüzyılın hangi aşamasına müdahale etmiş ki lider olsun. İktidarının bir kısmında sırtını FETÖ'ye dayadı. Şimdi MHP'ye dayamış. Bağımsız değil ki yüzyılın lideri olsun. FETÖ'yleyen onların söylemini MHP'yleyen de MHP'nin söylemini kullanıyor. MHP'liyken Milliyetçi söylemlere yaslanıyor.

K-24 (E-32 YRP) "Erdoğan yaşlı ve kadrosunda çatlaklar var" ifadesiyle Erdoğan'ı Türkiye yüzyılının lideri olarak görmemektedir:

Erdoğan Türkiye yüzyılının lideri olamaz. Daha genç, dinamik ve halklarımızı kucaklayan biri lazım. Erbakan genç ve dinamik ama lider ruhlu değil. Sesi gür çıkmıyor. Erdoğan İHA ve SİHA'lar yaptı. Bunu inkâr etmek yerine üzerine bir şeyler koyacak adaylar Türkiye yüzyılının liderleri olabilir. Erdoğan yaşlı ve kadrosunda çatlaklar var.

K-30 (E-45 MHP), "engellendi" imgesiyle Erdoğan'ı liderlik özellikleri açısından Türkiye yüzyılının lideri olarak görmemektedir: "Erdoğan Türkiye yüzyılının lideri değildir. Mevcut siyasal yapıda karşısında lider olmadı için evet liderdir. Ancak liderlik özellikleri açısından değildir. Karşına çıkmak isteyenlerde engellendi."

Katılımcıların yukarıdaki ifadelerinde öne çıkan olumsuz imgeler kümesi başarılı liderlik fenomenini ayrıştırmakta ve Türkiye yüzyılının lideri söylemi odağında seçmeni eklemleme zincirlerinden koparmaktadır. Seçmenlerde bu tutum ve imge dünyası popülizmin ilişki bir fenomen olduğu ve seçmeninde en az lider kadar aktif olduğu tezini belli ölçülerde temellendirmektedir.

Seçmen nezdinde başarılı liderlik fenomeni önceki başlıklarda tartışmaya açılan gelişmişlik fenomeniyle ilişki kurularak inşa edilmekte ve özünde "ülkeyi geliştirdiği için başarılı liderdir" mesajını barındırmaktadır. Örneğin K-4 (E-27 YRP) Türkiye yüzyılını gelişmişlik fenomeniyle algılamaktadır:

“Türkiye yüzyılından; ilerleme, teknolojik gelişme, maddi manevi ilerleme, eğitim açısından gelişme anlıyorum. Bence Erdoğan’ın başarısız yanı yok.”

K-6 (E-47 AKP) Türkiye yüzyılını gelişmişlik fenomeninin ‘ekonomi’ imgesiyle inşa ederek algılamakta ve son yıllarda yaşadığı imgesel krizleri ise makrocu perspektifle yeniden bağlamsallaştırarak aşmaktadır:

2023 Türkiye yüzyılı hedeflerinde en önemlisi ekonomi noktasındadır. Kendi kendine yeten 10 ülkeden biri olmak ve dışa bağımlılığı azaltmaktır. Bu hedefler ile ilgili ARGE çalışmaları yapıldı. Ancak son 5 senede bu çalışmalarda gevşemeler oldu. Dünya’da şu an ekonomik bir dar boğaz vardır. Coğrafyamız çok zorlu bir süreçten geçiyor. Bizim çevremizde savaş durumu var. Bu durumlar olmasaydı Türkiye yüzyılındaki ekonomiye dair hedeflere ulaşılmış olunurdu.

Hüda-Par hariç Cumhur İttifakı seçmenleri nezdinde 2023 Türkiye yüzyılı söylemiyle inşa edilen diğer bir fenomen beklenti fenomenidir. Bu fenomen bünyesinde iki imge kümesi barındırmaktadır. İlki, 2023 yılını; ‘Türkiye yüzyılının başlangıcı’ olarak görenlerdir. Bu gruptakiler söylemi gelecek tasavvurları oluşturarak algılamaktadır. İkincisi, 2023 yılını; ‘vaat edilen gelişmelerin olgunlaştığı bir yıl’ olarak görenlerdir. Bu gruptakiler 2023 Türkiye yüzyılı söylemlerini söylemsel boyuttan ziyade kendi konumlarından hareketle algıladıkları olgusal temsiller odağında algılayarak imgesel krizler yaşamaktadır.

Örneğin ilk gruptan olan K-6 (E-47 AKP), *“en önemli aşamadayız”* ifadesiyle Türkiye yüzyılını aşamalı bir süreç olarak görüp *“süreç fenomeni”* inşa etmektedir:

Türkiye alt yapı ve sanayileşme noktasında belli bir evreyi geçmiştir. Yollar, hastaneler, binalar ve üniversiteler hususunda ciddi yatırımlar yapılmıştır. Bundan sonra ise bunların içinin doldurulması süreci vardır. Bu ‘en önemli aşamadayız’ demektir. Türkiye yüzyılı budur.

K-5 (E-46 AKP), *“süper devletin başlangıcı”* ifadesiyle 2023 yılını işaret etmiştir: *“2023 Türkiye yüzyılından süper devletin başlangıç yılını anlıyorum. Savaşızsız, mutlu ve barış içinde yaşayacağımız bir yüzyılı anlıyorum.”*

K-24 (E-32 YRP), *“Türkiye yüzyılı bu giriştir”* ifadesiyle:

Lozan antlaşmasının biteceği, yeraltı kaynaklarının kullanılacağı ve teknolojinin gelişeceği bir yüzyıla girdik. Türkiye yüzyılı bu giriştir. Bu hedeflerin doğrultusunda ilerliyoruz. Türkiye artık dünyada sözü geçen ülkedir.

K-31 (E-56 MHP), “siz Türkiye’yi bundan sonra görün” ifadesiyle:

Türkiye kurtuluş savaşı yaşadı. Sevr ve Mondoros vardı. Bunlar 100 yıl geçmeden yer altı kaynaklarına ulaşmayı kısıtlıyordu. Türkiye yüzyılı bu kısıtın bittiği tarihtir. ‘Siz Türkiye’yi bundan sonra görün’ demektir. Yüzyıl demek milat demektir. Türkiye yüzyılı ekonomik yönden değil savunma konusunda ilerlediğimizi ve güçlü olduğumuzu gösteriyor.

K-25 (E-48 MHP), Türkiye yüzyılının başlangıcı imgesini Turancılık idealiyle ilişkilendirerek şöyle ifade etmiştir:

Türkiye yüzyılını; Misakı-Milli sınırlarımızın yeniden çizilmesi, anlaşmaların yeniden yapılması, ferah, huzurlu ve istikbali yüksek bir Türkiye yüzyılı olarak görüyorum. Bu yüzyıl turan devletine bir adım olarak görüyorum.

Katılımcılar 2023 Türkiye yüzyılı söylemini, geleceğe yönelik beklentilerinin sembolik bir temsili olarak algılamakta ve bu doğrultuda inşa etmektedir. Bu inşa, seçmenin popülizme yönelik güçlü taleplerinin varlığına da işaret etmektedir. Yaşlı’ya (2014: 135) göre AKP gelecek tahayyülünde 3 tarihsel dönüm noktasına vurgu yapmaktadır. Cumhuriyetin birinci yüz yılı olan “2023 Türkiye Yüzyılı”, İstanbul’un fethinin altıncı yüzyılı olan 2053 ve Malazgirt Zaferinin bininci yıl dönümü olan 2071. Beklenti fenomeninin bu denli güçlü olması, seçmenin talep tarafı olarak AKP’nin gelecek tahayyüllü popülist söylemlerine karşı güçlü alıcı konumda bulunduğunu göstermektedir.

Katılımcı-25’in Turancılık idealini, hem ideoloji fenomeninin imgesel bir temsili hem de beklenti fenomeninin imgesel bir temsili olarak algılaması çalışmada saptanan fenomenlerin ve bunların içerdiği imgesel gösterenlerin akışkan ve birbirine geçişken bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Beklenti fenomenini ikinci imge kümesi yani “2023 yılını vaat edilen gelişmelerin olgunlaştığı bir yıl” olarak algılayanlar ise gelecekteki ziyade bugüne odaklanarak imgesel krizler yaşamaktadır. K-17 (E-49 AKP) *Büyük Türkiye büyük İsrail olabilir mi?* Sorusuyla beklenti fenomenindeki imgesel krizi şöyle ifade etmektedir:

Başta; Türkiye yüzyılından, Lozan biteceğini ve Türkiye'nin büyük bir ülke olacağını anlıyordum. Ama öyle olmadı. Urfa'dan Hatay'a kadar olan bölgeyi İsrail alacak. Son yıllarda bu bölgeden toprak satın alıyor. Artık Türkiye yüzyılından İsrail'e verilecek bir Türkiye anlıyorum. Büyük Türkiye büyük İsrail olabilir mi?

K-17 yukarıdaki ifadelerinde geçen "...son yıllarda bu bölgeden toprak alıyorlar." ifadesiyle mikrocu bir perspektiften, büyük Türkiye söylemini gündelik yaşam dünyasına uyarlayarak bir imgesel kriz yaşamaktadır. İmgesel kriz yaşaması a priori olarak seçmen desteğini geri çekmesiyle sonuçlanmalıdır. Ancak praksiste tam tersi vuku bulmaktadır. Katılımcı imgesel kriz yaşamasına rağmen başarılı liderlik fenomeniyle Erdoğan'a yönelik desteğini sürdürmektedir:

Ben Erdoğan'a ilk dönemlerindeki başarılarından ötürü oy verdim. Çok faydası oldu ülkeye. Ülkeyi bir yere getirdi. Bizi bu çukurdan yine çıkarsa çıkarsa Erdoğan çıkarır. Başkası başa gelse biz iyice biteriz.

K-29 (E-43 YRP) beklenti fenomenindeki imgesel krizi "neden böyle oldu anlamadım" ifadesiyle:

2023 Türkiye yüzyılında; belli bir anlaşma var ondan kurtulacağız ve tam bağımsız olacağız diyordu. Kendisine güveniyorum. Ancak 2023 bitti dedikleri olmadı. 2023'te daha beter çöktük. Neden böyle oldu anlamadım.

K-29 yukarıdaki ifadelerinde 2023 Türkiye yüzyılı söylemine dair imgesel kriz yaşamasına rağmen Erdoğan'ın karizmatik otoritesinden dolayı desteğini sürdürmektedir. Kendi ifadeleriyle: "Konuşması, duruşu, kişiliği, başörtüyü desteklemesi ve Türkiye'yi savunması Erdoğan'ı desteklememde belirleyici oldu. Ülkeye ve millete sahip çıkıyor. Türkiye'yi kolay kolay satmaz."

K-29 ve 17 yaşadıkları imgesel krizlere rağmen liderin, kişisel ve liderlik özelliklerini referans alarak özdeşleşme yoluna giderek imgesel krizleri aşmaktadır. Ostiguy'a göre popülist lider, performatif gösterenler ile halkın sosyo-kültürel bileşenlerini üslup, tarz ve davranışlarıyla özümseyerek ya da özümser görünerek 'sizden biriyim' mesajı vermektedir. Ancak halk açısından politik bağ ve özdeşleşme saf bir repertuar ile gelmez. Repertuarla sadece "ifade edici bir benlik" inşa edilmektedir. Popülist liderin ifade edici benliği işlevsel olduğunda halk ve lider arasında dikey, halkın kendisi arasında yatay özdeşleşme gerçekleşir (Ostiguy, 2020: 34-35). Yukarıdaki verilerden hareketle seçmenlerin beklenti fenomeninde

imgesel krizler yaşaması Erdoğan'a yönelik desteklerini geri çekmeleriyle sonuçlanmamaktadır. Aksine, seçmenler bu krizleri aşmak adına alternatif söylemlere ve imgesel temsillere yönelerek mevcut siyasal tercihlerini meşrulaştırmakta ve desteklerini sürdürmektedir. Fenomenlerin içerdiği imgesel temsillerdeki krizler, seçmeni alternatif fenomenler inşa edebileceği alanlara yönlendirmektedir. Bizce seçmenin imgesel krizleri aşmaya yönelik tutumu liderle özdeşleşmenin ve ifade edici benliğin (Ostiguy, 2020) yarattığı siyasi kimliği sürdürme isteğinin bir sonucudur.

2023 Türkiye yüzyılı söylemine dair imgesel krizleri barındıran bir diğer fenomen ise "geriliyor(uz)/ çöküyor fenomeni"dir.

K-15 (K-34 AKP), "hepimiz 2023'ü bekledik ama yüzyıldan sonra da... hatta daha da geriliyoruz" ifadesiyle geriliyor(uz)/çöküyor fenomenine dair yaşadığı imgesel krizi şöyle ifade etmiştir:

Sözde dediler ki bağımsız olacağız o yüzyıldan 1 yıl atlamamıza rağmen hala bağımsız değiliz. Hala aynı şekilde gidiyoruz. Hepimiz 2023'ü bekledik ama bu yüzyıldan sonra da değişen bir şey olmadı ve hatta daha da geriliyoruz. Daha iyi olacağını düşünürken ekonomik olarak daha çok battık.

K-7 (E-55 AKP), açlık, hastalık ve huzursuzluk imgeleriyle yaşadığı imgesel krizi ifade etmektedir:

Türkiye yüzyılında ne var? Türkiye'yi gecelim. Dünya'da ne var desene. Dünya'da şu anda açlık, hastalık ve huzursuzluk var. Kim mutlu? Mutlu olan bir insan göster. Türkiye'nin yeni yüzyılında bunlar var.

K-30 (E-45 MHP) "geri gideceğimizi biliyordum" vurgusuyla yaşadığı imgesel krizi ifade etmektedir: "2023 Türkiye yüzyılından hiçbir şey anlamdım ve beni hiç bağlamadı. İleri gitmeyeceğimizi geri gideceğimizi biliyordum."

K-23 (E-38 YRP), "geri gitmişiz" vurgusuyla yaşadığı imgesel krizi ifade etmektedir:

Türkiye yüzyılı demek Lozan antlaşmasının bitmesi ve ülkenin barışa koşmasıydı. Ekonomi, sanayi ve teknoloji anlamında ileriye gideceğimizi manasına geliyordu. Ama şimdi bakıyorum bu alanlarda geri gitmişiz.

Seçmen, 2023 Türkiye yüzyılındaki kalkınmacı söylemlerin yarattığı beklentiler ile mikrocu perspektiflerinden algıladıkları olgusal gerçeklikleri

karşılaştırdığında imgesel krizler yaşamaktadır. Yaşanılan bu imgesel krizler kümelenerek ‘geriliyoruz/çöküyoruz’ fenomeni inşa etmiştir. Bu tespit popülist tartışmaların arz tarafını özne, talep tarafını nesne olarak konumlandıran yaklaşımları yeniden tartışmaya açmaktadır. Arz taraflı yaklaşımlar popülist siyaset liderine odaklanarak lideri, seçmene kıyasla daha aktif, yönlendirici ve popülist etkileşimlerin öznesi olarak konumlandırmaktadır. Ancak geriliyoruz/çöküyoruz fenomeni seçmenin, siyaset liderinin söylemlerini sorguladığı ve sanılanın aksine daha aktif olduğu ve “sorgulayan seçmen” profilinde olduğuna işaret etmektedir.

Geriliyoruz/çöküyoruz fenomeni arz tarafının ekonomik vaatleriyle talep tarafının ekonomik faaliyetleri, deneyimleri ve beklentileri arasındaki zıtlıkla inşa edilmektedir. Siyaset aktör kalkınmacı söylemler ile ekonomik vaatler sunarken seçmen ise bu vaatler ile ekonomik eylemlerini karşılaştırarak aralarındaki farkı sorgulamaktadır.

Türk sağ geleneğinde kalkınmacı söylemler; Özal’ın “Küçük Amerika”, Menderes’in “Büyük Fabrikalar” ve Erbakan’ın “Ağır Sanayi” imgelemleriyle inşa edilerek toplumun alt kesimlerinde sol popülist söylemlere nazaran daha fazla karşılık bulmuştur. Solun, ortaklaşmacı ve eşit bölüşüm temelli tahayyülüne karşın sağın büyük ve güçlü ülke anlatıları kalkınmacı söylemler ile birleşince yoksul tabakalardaki “yoksulluktan kurtulma” beklentilerini ve “güçlü devlet” algısını daha etkili biçimde beslemektedir. Bu bağlamda, AKP’nin TOKİ ve toplu konut projeleri, ulaşım altyapısı yatırımları (havaalanları, yollar, köprüler) alt sınıfların sosyo-ekonomik beklentilerine hitap ederken; savunma sanayi alanındaki atılımlar ise güçlü devlet imgesini pekiştirmektedir. Katılımcı-6’nın “*en önemli aşamadayız*” ifadesi ilgili beklenti odaklı algılarını koruyarak gelecek tezahürünü yeniden inşa ettiğini göstermektedir. Bu açılarından kalkınmacı söylem, seçmeni konsolide etmenin popülist araçlarından biridir. Cop’a (2023: 174-175) göre kamu yatırımları “millete hizmet” etiketiyle popülist çerçeveden kurgulanmaktadır. Bu kurgu AKP tipi kalkınmacı söylemlere bir kültürel kimlik kazandırmaktadır. Erdoğan, siyaset iletişim pratikleri aracılığıyla bu kültürel kimliği halka iletmekte böylece hem seçmen desteğini konsolide etmekte hem de olası meşruiyet krizlerini aşmaktadır.

Kalkınmacı söylemin seçmeni konsolide eden yönü göz ardı edilmeden, bu söylemin aynı zamanda imgesel krizler üreten ve seçmeni mevcut söylemlerden koparma potansiyeline sahip bir boyutunun olduğu örneklem grubu özelinde tespit edilmiştir. *Beklenti ve geriliyoruz/*

çöküyoruz fenomenleri, kalkıncı söylemin ürettiği bu tür imgesel krizleri bünyelerinde barındırmaktadır. Bu krizlerle karşı karşıya kalan bazı seçmenler, söz konusu imgesel krizleri aşmak amacıyla bu fenomenleri yakın dönem toplumsal ve doğal afetlerle, çevre ülkelerdeki siyasal-toplumsal gelişmelerle ya da makro düzeyde dünya konjonktürü ile ilişkilendirerek yeniden çerçevelemektedir. Örneğin, K-19 (Erkek, 41, AKP), *beklenti* fenomeni bağlamında yaşadığı imgesel krizi, son yıllarda yaşanan deprem ve pandemi gibi olgular üzerinden çerçeveleyerek aşmaya çalışmaktadır: *“Türkiye yüzyılında yeni bir çağı atlayacaktık. Deprem ve pandemi bu çağı atlamaımızı engelledi. Ancak her şeye rağmen daha güçlü olma yolundayız. Silahımızı üretiyoruz.”*

K-22 (E-46 AKP) ise imgesel krizleri “Müslüman kanı” ve “ateş çemberi” imgeleriyle çerçeveleyerek aşmaya çalışmaktadır: *“Türkiye yüzyılından dünya klasmanında süperliğe çıkan bir Türkiye anlıyorum. Ama olmadı tabii. Etrafta bu ateş çemberi varken ve bunca Müslümanın kanı akarken olmadı.”*

K-29 (E-43 YRP) geriliyoruz/çöküyor fenomeninin imgesel temsillerinden biri olan “pahalılık” imgesinin yarattığı imgesel krizi, COVID-19 pandemisiyle çerçeveleyerek aşmaya çalışmaktadır:

Pandemiden sonra bu pahalılıklar oldu. Ancak olmasaydı her şey daha güzel olacaktı. İnsanlar, 2002-2005-2010’larda Reno marka eski arabalara biniyordu. Şimdi lüks arabalara biniyor. Bunlar Erdoğan’ın yönetim şeklinin başarılarıdır.

2023 seçimleri özelinde seçmenin ekonomik gidişata dair algılarını analiz eden Aytaç’a (2024: 377-378) göre seçmenin ekonomik gidişata dair algıları destekledikleri partinin muhalefette mi yoksa iktidar da mı olduğuna göre değişmektedir. Muhalefeti destekleyen seçmenler ekonomiyi kötü olarak algılamakta, iktidar partisini destekleyen seçmenler ise ekonomik gidişattan memnun olmamalarına rağmen bu durumu partizan tutumlarıyla rasyonalize etmekte ve siyasal tercihlerini değiştirmemektedir. Muhalefet adayının, seçmeni olası bir Kılıçdaroğlu yönetiminde ekonominin daha iyi yönetileceğine ikna edememesi, Erdoğan yönetiminde ise ekonominin toparlanacağına dair inancın sürmesi ve yandaş medyanın ekonomik göstergeleri olumsuzlayan bir söylemle bu inancı pekiştirmesi, seçmen geçişini sınırlamaktadır. K-19,22 ve 29, ekonomik gidişattan memnun olmamalarına rağmen partizan bir tutum sergilemekte; yaşadıkları ekonomik sıkıntıları pandemi, deprem ve bir dizi olağanüstü durumlarla çerçeveleyerek Erdoğan’a yönelik desteklerini sürdürmektedir.

Benzer bir tutum MHP seçmeni olan K-31' de mevcuttur. K-31 (E-56 MHP) başarılı liderlik fenomenindeki imgesel krizi; dünya krizi, sel, pandemi ve deprem ifadeleriyle çerçeveleyerek aşmaya çalışmaktadır:

Erdoğan söylediklerini yapamadı. Çünkü dünya genelinde kriz var. Sel ve doğal afetler yaşadık. Pandemi ve depremler yaşadık. Bunların etkisi var. Dünya genelindeki ekonomik krize Türkiye tam toparlanma aşamasındayken yakalandı. Öte yandan depremler savaş gibidir. Ülkeleri 10-15 sene geri götürür. Türkiye bu olumsuz gelişmelerden etkilendi.

Katılımcıların imgesel krizleri aşma çabaları, büyük ölçüde Erdoğan ile kurdukları bağları yeniden güçlendirme ve olası kimlik krizlerinin önüne geçme yönündeki motivasyonlarından kaynaklanmaktadır. Postmodern dönemin kimlik krizlerine karşı popülist aktörlerin sunduğu alternatif kimlikler, destekçileri açısından birer “güvenli liman” olarak algılanmakta ve kimlik temelli taleplere karşılık vermektedir. Yardımcı, Geyikçi ve Yavuzılmaz’a (2024: 271) göre, 2023 seçim kampanyası sürecinde Erdoğan, “dışlayıcı popülizm” stratejisi çerçevesinde terörle mücadele, kimlik politikaları ve mevcut rejimin sürdürülmesine odaklanırken; Kılıçdaroğlu ise “kapsayıcı popülizm” pratikleriyle demokratikleşme, iyi yönetim ve rejim değişikliği söylemlerini ön plana çıkarmıştır. Erdoğan’ın kimlik politikalarını merkeze alan bu dışlayıcı popülist stratejisi, seçmenlerin imgesel krizlerini aşmak üzere ona yönelmesini ve liderle kurulan organik bağların pekiştirilmesini sağlamıştır. Bu eğilim, Erdoğan’ın seçim sürecinde kimlik temelli talepleri hedef alan söylem ve uygulamalarının seçmen tutumları üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Seçmenin kalkınmacı söylemlere dair imgesel krizleri aşmaya yönelik tutumları bir yönüyle yukarıda sözü edildiği gibi liderle özdeşleşmenin ve siyasal kimliğe bağlılığı sürdürme istencinin bir sonucuyken diğer yandan ise sıradan yurttaş kitlelerinin büyük oranda plebyen kültürel oryantasyonunun da bir parçasıdır.

AKP seçmenlerinde imgesel krizleri çerçeveleyip aşamayan veya mevcut söylemden kopan bir seçmen grubu da mevcuttur. Kelime bulutundaki verilerden, “fasafisodur, laflarla, projeydi, slogan, uçacakmış ve anlamsızdı” ifadeleri bu seçmen grubuna aittir. K-8 (E-61 AKP) “fasafisodur” imgesiyle gelecek tahayyülünden ziyade bugüne odaklanarak 2023 Türkiye yüzyılı söyleminden yaşadığı kopuşu şöyle ifade etmektedir:

Türkiye yüzyılı fasafisodur. Kendi etrafındakileri güçlendirmek amaçlıdır. Tutturmuşlar savunma sanayi. Ama milletin aç ve devletin paraları beşli çeteye gidiyor. Savunma olsa ne olacak? Ülke batmışsa Türkiye yüzyılının ne önemi var? Fakire fukaraya yükleniyorlar.

Söylemden kopuşun olması seçmenin parti ve aday tercihini değiştirmesiyle sonuçlanmayabilir. K-8, 2023 Türkiye yüzyılına dair yaşadığı söylemden kopuşu alternatif bir fenomen olan liderlik fenomeniyle aşarak AKP seçmeni olma halini sürdürmektedir. Kendi ifadesiyle: *“Erdoğan en namuslu olduğu için ve liderlik vasfı olduğu için oy verdim. Etrafında hırsızlar olmazsa bu adam dürüsttür. Kılıçdaroğlu’nda liderlik vasfı yok yüzünü yıkamayı bilmiyor.”*

K-13 (E-75 AKP), *“AK Partiyi kurtarma çabalarıdır”* vurgusuyla yaşadığı kopuşu şöyle ifade etmiştir;

2023 Türkiye yüzyılından ben ne anlıyorum biliyor musun? 25 yıldır iktidarı dolduran AK Parti’nin kendi kendini kurtarma çabalarını görüyorum ve bu bana bir anlam ifade etmiyor. Kelime oyunları yani. Bu yüzyıla Türkiye hâkim olacak. Çünkü Türkiye’nin yüzyılı. Peki gerçek böyle mi? hayır. Yeni boyalı laflarla AKP’nin ayakta kalma çabası. Anlamsız buluyorum. AK Parti’yi kurtarma çabalarıdır

Söyleme dair olumsuz imgeler inşa eden ve söylemden kopan K-13 ideoloji fenomeni inşa ederek Erdoğan’a yönelik desteğini sürdürmektedir:

...Belirli etmenlerin başında ideolojik etmenler geliyor. Türkiye de bizim gibi düşünenlerin iktidar olması, eğitimin İslami temellerin üzerine oluşturulması, özellikle itikat ve ibadet bazında insanların bilgilendirilip eğitilmesi, Ayasofya’nın açılması, Kuranı Kerim’in okullara girmesi, sahabe hayatının insanlara anlatılması gibi. Biz, teorik anlamda bu rüyalarımızı gerçekleştiren insan olarak Recep Tayyip Erdoğan’a oy vermeyi borç bildik olay bu.

K-9 (E-46 Hüda-Par) Hüda-Par seçmeninde 2023 Türkiye yüzyılı söyleminin bir karşılığının olmadığını belirtmiştir:

Hüda Par 2023 Türkiye yüzyılı gibi bir söylemi yok. Hüda-Par’ın geliştirdiği desteklediği bir slogan değil. Bu AK Parti’nin ve MHP’nin bir sloganıdır. Ama dediğimiz gibi yani bir siyasi ittifak söz konusu olduğu için bu söylemleri genel başkan ve Hüda Par milletvekilleri de kullanmış olabilir. Ama seçmen bazında bunun karşılığı yoktur.

K-9’un 2023 Türkiye yüzyılı söylemine dair nötr imgeler kümesi inşa edip söylemden kopmuştur. Partisinin koalisyon kararından dolayı Cumhur İttifakı seçmeni olmuş ve Erdoğan’ı desteklemiştir. Erdoğan’a yönelik desteğini partisinin koalisyon kararıyla gerekçelendirmektedir. Kendi ifadeleriyle:

Erdoğan'ı desteklememde en belirleyici olan etmen Hüda-Par'ın yönlendirmesidir. Hüda-Par 2023 yılında AKP ile yapmış olduğu ittifakta; Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Tayyip Erdoğan'ı destekleme kararı alması ve Hüda Par'ın Batman, Gaziantep, Mersin ve İstanbul olmak üzere 4 ilde AKP listelerinde aday çıkarması belirleyici oldu. Hem kendi ülkemizin menfaati hem de partimizin, milletimizin ve vatanımızın menfaati için böyle bir tercihte bulunduk.

Yukarıdaki veriler doğrultusunda, 2023 Türkiye Yüzyılı söylemine ilişkin olumsuz imgeler kümesi oluşturarak söylemden kopan bazı AKP seçmenlerinin, bu kopuşa rağmen *liderlik ve ideoloji* fenomenleri üzerinden AKP seçmeni olma hâllerini sürdürdükleri görülmektedir. Öte yandan, Hüda-Par seçmeni olan K-9, söz konusu söyleme yönelik olumlu bir temsil inşa etmemiş olmasına rağmen, partisinin *Cumhur İttifakı*'na katılma kararını referans alarak Erdoğan'a destek vermiştir. Bu verilerden hareketle, belirli bir söylemden kopuş yaşanması, her durumda seçmenin parti ya da aday tercihini değiştirmesiyle sonuçlanmamaktadır. Seçmen, söylemsel düzeyde yaşadığı kırılmaları alternatif fenomenler geliştirerek telafi edebilmekte ve mevcut partiye ya da adaya olan bağlılığını farklı gerekçelerle temellendirerek sürdürebilmektedir. Nitekim '*2023 Türkiye Yüzyılı*' söylemine dair olumlu imgeler üretmeyen ve söylemle açık bir kopuş sergileyen bazı Hüda-Par seçmenleri, partilerinin ittifak yönelimi nedeniyle *Cumhur İttifakı*'nı ve dolayısıyla Erdoğan'ı destekleme eğiliminde olmuşlardır.

Örneklem grubunda, *2023 Türkiye Yüzyılı* söyleminin ya doğrudan erişemediği ya da başka bir söyleme güçlü bir bağlılık geliştirdiği için bu söyleme kendini bilinçli bir şekilde kapatan bir seçmen grubu da tespit edilmiştir. Kelime bulutundaki "*anlamıyorum, anlamadım, araştırmadım, hatırlamıyorum ve bilmiyorum*" ifadeleri bu seçmen grubuna işaret etmektedir.

K-20 (E-30 AKP) lidere bağlılıkla *Cumhur İttifakı* seçmeni olduğu için 2023 Türkiye yüzyılı söyleminden herhangi bir imge kümesi inşa etmemiştir; "*2023 Türkiye yüzyılından bir şey anlamıyorum. Ama liderimize bağlı olduğumuz için iyi şeyler bekliyoruz. Erdoğan vizyonundan dolayı Türkiye yüzyılının lideridir.*"

K-2 (E-63 AKP), K-18 (E-40 YRP), K-10 (E-40 Hüda-Par) ve K-26 (E-50 MHP) söylemden herhangi bir şey anlamadıklarını belirtmişler:

2023 Türkiye yüzyılından pek fazla bir şey anlamıyorum. Allah güç kuvvet verir inşallah daha ileri gideriz. Bununla ilgili bilgim yoktur. (K-2)

Türkiye yüzyılından hiçbir şey anlamıyorum. (K-18)

2023 Türkiye Yüzyılı vizyonunu araştırmadım. Şu an aklıma bir şey gelmiyor. (K-10)

Türkiye yüzyılı diye bir şey yok. Türkiye yüzyılı hedeflerinde ne vardı hatırlamıyorum. Bu konuda bilgim yok. (K-26)

Söylemden herhangi bir şey anlamayan seçmenler, Cumhur İttifakı seçmeni olma halini alternatif söylemlerden beslenen fenomenolojik temsiliyetler oluşturarak sürdürmektedir. K-2 Türkiye yüzyılı söyleminden ziyade eski ve yeni Türkiye söylemiyle Cumhur İttifakı'na dahil olmuştur. Kendi ifadesiyle: *"Bir o eski günleri görseydiniz. Anlardınız ne dediğimi. O günler görseydiniz Erdoğan'ı el üstünde gezdirirdiniz."*

K-18 başarılı liderlik fenomeninin olumlu imgesel temsillerinden biri olan karizmatik otoriteye atfen Erdoğan'ı desteklemektedir. K-18 Erdoğan'ı karizmatik otoritesinden dolayı destekleyerek Cumhur İttifakı seçmeni olmuştur. Kendi ifadesiyle: *"Erdoğan'ın dini hassasiyetlerini ve duruşunu beğendiğim için destekledim. Müslüman ve yaşam tarzı bizler ile örtüşmesinden dolayı destekledim. Karizması var ve mantıklı konuşuyor."*

K-10 Erdoğan'ın siyasal retoriğinden beslenen herhangi bir fenomenolojik temsilden ziyade partisinin koalisyon kararından ötürü Cumhur İttifakı seçmeni olup Erdoğan'ı desteklemiştir. Kendi ifadesiyle *"Genel patimiz Erdoğan'ı desteklediği için bende destekledim. Hüda Par aday çıkarsaydı ona verirdim. Kendi şahsi kararım olsaydı Erdoğan'a vermezdim."*

K-26 ise ideoloji fenomeninin imgesel temsillerinden biri olan biz ve öteki ayrımını esas alarak AKP'yi ve Erdoğan'ı desteklemektedir. Kendi ifadesiyle: *"Karşı taraf kendi fikrinde ısrarcıysa bende vazgeçmem. Ben neden vazgeçeyim. Onlar böyle yapıyorsa ben neden AKP dururken CHP'ye vereyim. Karşı taraf dediğim CHP, HDP ve İşçi Partisi zihniyetleridir."*

Örneklem grubundaki bazı seçmenler, alternatif söylemlerden beslenen fenomenolojik temsiller aracılığıyla Erdoğan'a veya partisine güçlü bir bağlılık geliştirdiklerinden, 2023 Türkiye Yüzyılı söyleminden herhangi bir anlam çıkarmadıklarını açıkça ifade etmiştir. Bu ifadeler, söylemin ulaşmadığı seçmenlerin varlığını göz ardı etmeden ideoloji, başarılı liderlik, eski/yeni Türkiye gibi alternatif söylemlerin ve alınan koalisyon kararının 2023 Türkiye yüzyılı söylemine nazaran seçimde daha güçlü karşılık bulduğunu

göstermektedir. Ayrıca bazı seçmenlerin, zaten hâlihazırda belirli bir söylem aracılığıyla inşa ettikleri fenomenolojik temsiliyeti aday tercihlerini meşrulaştırmak için yeterli görmeleri, onları yeni söylemlere bilinçli biçimde mesafeli durmaya sevk etmektedir. Ancak bu temsiliyet biçimi, bir meşruiyet kriziyle karşı karşıya kalındığında değişime uğrayabilmektedir. Bu tür kriz anlarında seçmen, Erdoğan'ın siyasal retoriğinden beslenerek yeni alternatif fenomenolojik temsiller inşa etmekte ve bu sayede Cumhuriyet İttifakı seçmeni olma hâlini sürdürmektedir. Çelik ve Balta (2020: 167-168) yaptıkları çalışmada seçmenin; Erdoğan ile kurdukları bağı sevgi, sadakat ve muhabbet gibi duygu yüklü kelimeler ile ifade ettiklerini ve reis ifadesiyle karizmatik otoritesini övdüklerini tespit etmiştir. Yabancıya (2020: 104) göre "Türkiye'nin yarı-mesih lideri 'bu dünyevi kurtuluş için rahatlama ve umut sunuyor' ve destekçileri tarafında aşırı bir güven ve iradesine kontrolsüz teslim olma eğilimi yaratıyor."

Sonuç olarak literatürdeki tespitler ve alan verileri bir araya getirildiğinde; seçmenler, gündelik yaşam dünyasındaki siyasallaşma pratiklerini 2023 Türkiye Yüzyılı söyleminden beslenen bir gerçeklikler uzamında üretmektedir. Bu gerçeklikler uzamı siyasallaşma özelindeki anlamsız olay ve örgüleri Erdoğan liderliğinde ve söylemden beslenen fenomenolojik temsiller özelinde anlaşılır kılmaktadır. Seçmenlerin söylemden kopuşu tetikleyen imgesel krizler yeniden çerçeveleyerek aşma isteği gerçeklikler uzamında kalma cabasının ve plebisiter dönüşümün bir sonucudur. Yılmaz'a göre Türkiye'de "demokrasinin plebisiter dönüşümüne tanıklık ediyoruz" bu dönüşümde seçmene kendini liderle özdeşleştirme ve hatta adama çağrısı yapılmaktadır (Yılmaz, 2025: 147-49). Söylemden kopuş yaşadığı halde kopuşu giderici bağlamları kendi öznelliğinde inşa eden seçmen arz taraflı plebisiter çağrıya olumlu geri bildirim vermektedir. Seçmenin bu tutumu, lider odaklı popülizm ve demokrasi tartışmalarını belli ölçülerde seçmen ve taban odaklı tartışmalara kaydırmanın önemine işaret etmektedir. Öte yandan Moffitt (2020) krizin daha çok arz temelli, popülist liderler tarafından kullanımına işaret etmektedir. Oysa bu çalışmada popülist seçmen de "söylemden kopuş" olarak adlandırdığımız şeyi biraz da muhayyel bir kriz söylemi ile aşarak mevcut eşdeğerlik zincirine yeniden bağlanmaktadır.

Sonuç

Cumhuriyet İttifakı seçmenleri nezdinde '2023 Türkiye Yüzyılı' söylemi; olumlu, olumsuz ve nötr olmak üzere üç temel imge kümesi aracılığıyla algılanmaktadır. Bu algısal çeşitlilik hem grup içi hem de gruplar arası benzerlik ve farklılıkların oluşumunu tetiklemekte, siyasal tutumların

çeşitliliğini anlamada açıklayıcı bir zemin sunmaktadır. Olumlu imgelem kümesi, eklemleme zincirine bağlılığı pekiştirici bir işlev görürken; olumsuz imgelem kümesi, bu zincire mesafe alan, alternatif eklemleme zincirlerini araştıran ve “yüzer gösterenler” aracılığıyla yeni fenomenolojik temsiller üretmeye açık bir seçmen profilinin varlığına işaret etmektedir. Öte yandan nötr imgeler, söyleme karşı belirgin bir duygusal ya da bilişsel yatırımı bulunmadığı; buna karşın seçmenin mevcut siyasal tercihini sürdürdüğü bir tepkisizlik hâlini yansıtmaktadır. Bu durum, siyasal bağlılığın her zaman söylemsel içeriğe dayanmadığını, aksine bazı durumlarda siyasal tercihin alışkanlık, kimlik ya da partizan bağlılık gibi faktörlerle sürdürüldüğünü göstermektedir. Verilerden elde edilen ve “Erdoğan seçmeni” olma hali olarak ifade edilen seçmen tutumu partizanlık ve kimliği sosyo-kültürel ve performatif açıdan ilişkilendiren bir tutumdur.

Çalışmada “söylemden kopuş” olarak isimlendirilen ve bünyesinde Laclaucu anlamda fark mantığının işlediği ancak seçmenin yeniden bağlamsallaştırmasıyla (depresyon, pandemi vb. ile) tekrardan eşdeğerlik mantığına dönüşen tutuma dayanarak; katılımcıların imgesel krizleri aşma çabaları, büyük ölçüde Erdoğan ile kurdukları sembolik ve duygusal bağların yeniden güçlendirilmesi istencinden kaynaklanmaktadır. Bu duygusal bağ ve istenç partizanlık ve kimlik talebini bir potada eritmektedir. Bu bağ, post-modern dönemde parçalanmış kimlik yapılarının yarattığı aidiyet krizlerine karşı bir tür siyasal sığınak işlevi görmektedir. Popülist aktörlerin sunduğu alternatif kimlik repertuarı, seçmen nezdinde yalnızca ideolojik değil aynı zamanda varoluşsal bir anlam taşımakta; bireyin siyasal kimliğini istikrara kavuşturma çabası bu tür liderlerle kurulan ilişkilerde yeniden şekillenmektedir. Nitekim Erdoğan’ın dışlayıcı popülizm stratejisi çerçevesinde kimlik politikalarını merkeze alması, destekçileri açısından bu tür bir kimlik ihtiyacına güçlü bir yanıt üretmektedir. Bu açıdan vuku bulan popülizm sosyo-kültürel performatif yaklaşımın temel teziyle örtüşmektedir.

Öte yandan, herhangi bir söylemden kopuş yaşanması, doğrudan seçmenin parti ya da aday tercihini değiştirmesiyle sonuçlanmamaktadır. Araştırma bulguları, seçmenin söylemsel düzeyde yaşadığı kırılmaları, alternatif söylemlerden türeyen yeni fenomenolojik temsiller geliştirerek telafi ettiğini göstermektedir. Bu durum, siyasal bağlılığın söylemden ziyade fenomenolojik düzeyde yeniden üretildiği bir yapının varlığına işaret etmektedir. Örneğin, *2023 Türkiye Yüzyılı* söylemine dair olumlu bir imgelem geliştirmeyen ve bu söylemle bariz bir kopuş yaşayan bazı Huda-Par seçmenleri, partilerinin Cumhuriyet İttifakı ile kurduğu koalisyon kararını

referans olarak Erdoğan'a destek vermeye devam etmişlerdir. Bu durum, koalisyon kararının söylemden daha öncelikli bir meşruiyet kaynağı haline gelebileceğini göstermektedir. Bu noktada Laclaucu anlamda eşdeğerlik mantığına arz taraflı söylemlerin değil, talep tarafının parti kimliğinin ve koalisyon fikrinin geliştirdiği kolektif seçmen tutumlarının işlerlik kazandırdığı görülmektedir.

Ayrıca örneklem grubundaki bazı seçmenler, *ideoloji, liderlik* ya da *eski/yeni Türkiye* gibi alternatif söylemler aracılığıyla inşa ettikleri fenomenolojik temsiller referans olarak Erdoğan'a ya da AKP'ye güçlü bir bağlılık geliştirmiştir. Bu nedenle *2023 Türkiye Yüzyılı* söylemini anlamadıklarını ya da söyleme karşı kayıtsız kaldıklarını ifade etmektedirler. Bu tutum, söylemin ulaşamadığı seçmenlerin varlığına işaret ettiği gibi, mevcut siyasal tercihlerin başka fenomenolojik temsillerle meşrulaştırıldığını da göstermektedir. Dahası, bazı seçmenler, zaten yeterli gördükleri bu temsiliyet sayesinde yeni söylemlere bilinçli biçimde mesafeli durmayı tercih etmektedir. Bu durum, siyasal söylemin etkisini, yalnızca içeriğiyle değil, seçmen dünyasında inşa edilen fenomenolojik yeterlilik düzeyiyle de ilişkilendirmeyi gerektirir. Söz konusu fenomenolojik yeterlilik düzeyi Ostiguy'un sosyo-kültürel performatif yaklaşımında sözünü ettiği popülizmin lider ve seçmen arasındaki ilişkisellikte vuku bulan bir söylem edimsel çerçeve olduğu fikri ve Laclau'nun eşdeğerlilik mantığı kavramsalı açısından anlamlıdır. Şöyle ki seçmen arz taraflı herhangi bir söyleme güçlü alıcı olarak konumlanırken, farklı bir söyleme ise bilinçli olarak mesafeli durmaktadır. Bu tutum popülist lider ve popülist seçmen arasındaki ilişkiselliğe dair özgün bir veri sunmaktadır. Ostiguy'a göre arz taraflı dil, iletişim ve üslup açısından geliştirdiği aşağı eksenli sosyo-kültürel iletişim tarzıyla seçmeni ilişkisel bir zemine davet ederek popülizmi sürdürmektedir (Ostiguy ve Casullo, 2017). Bu açıdan seçmenin alternatif popülist söylemlere bilinçli mesafesi aşağı eksenli herhangi bir söylemin seçimde çok güçlü bir karşılık bulmasının sonucudur. Güçlü karşılığın yarattığı eşdeğerlik mantığı ise seçmen açısından alternatif bir söyleme yönelme ihtiyacını ötelemektedir.

Bununla birlikte, fenomenolojik temsiliyetin işlevsizleştiği ya da meşruiyet krizi yarattığı durumlarda, seçmenin söyleme yönelik mesafesi yeniden şekillenmektedir. Bu tür kriz anlarında seçmen, Erdoğan'ın siyasal retoriklerinden beslenerek yeni fenomenolojik temsiller inşa etmekte ve böylece Cumhur İttifakı seçmeni olma hâlini yeniden üretmektedir. Bu bağlamda siyasal söylem, yalnızca bir mobilizasyon aracı değil; aynı zamanda kriz anlarında ideolojik ve kimliksel yeniden yapılanmayı mümkün kılan bir çerçeve olarak işlev görmektedir.

Mills'in makro-mezzo ve mikro boyutlu analizi açısından araştırmanın sonuçlarını tartışmaya açmak önemlidir. Eldeki verilerden seçmenin arz taraflı söylemleri mikro eksenli gündelik yaşam dünyasıyla ilişkilendirerek algıladığı bu açıdan gündelik yaşam dünyasıyla uyumlu bir fenomenolojik temsiller kümesi inşa ettiği ileri sürülebilir. Bu tutum Ostiguy'un yaşanmış deneyim (lived experience) kavramıyla ilişkilendirilebilir. Ostiguy ve Moffitt'e göre popülizmin duygusal boyutuyla ilişkili olarak seçmen lider arasındaki özdeşleşme hem söylemlerin hem de deneyimlerin kesiştiği bir noktada konumlanmaktadır. Seçmen, arz taraflı söylemler ile mikro boyutlu kişisel yaşam deneyimlerini karşılaştırarak, lider ise söylemlerini tabanının yaşanmış deneyimleriyle ilişkilendirerek "söylemlenmeye davet" oluşturmaktadır (Ostiguy ve Moffitt, 2020: 47). Bu açıdan çalışmadaki beş temel fenomenolojik temsil kümesini söylemlenmeye davet ve yaşanmış deneyim kavramlarıyla analitik boyuta taşıyabiliriz. şöyle ki gelişmişlik, başarılı liderlik, süreç ve beklenti fenomenleri söylemlenmeye davet ederken yaşanmış deneyimler ile ilişkilendirilerek eklemleme zincirlerine, fark mantığına ve eşdeğerlik mantığına dönüşmektedir. Tespitimizi temellendirmek adına K-17'nin (E-49 AKP) "Erdoğan eski Türkiye'den söz ederken doğru söylüyor. Oda bizler ile o Türkiye'yi yaşadı." ifadeleriyle lider ile seçmen arasındaki yaşanmış deneyimlerin özdeşleşmedeki rolüne işaret etmektedir. Katılımcının bizler ifadesi ise 'eski Türkiye'yi yaşayanlara' dair bir hayali cemaate işaret etmektedir. Bu işaret hayali cemaatin düşünsel açıdan bir eklemleme ve eşdeğerlik mantığı üretmekte ve popülizmin biz ve onlar ayrımını yaşanmış deneyimler zemininden inşa etmektedir.

Sonnotlar

1- Anadolu üniversitesi sosyoloji bölümünde yürütölen doktora çalışmasında elde edilen verilerden hareketle hazırlanmıştır. 28.05.2024 tarihli toplantıda 734119 protokol numarasıyla Anadolu üniversitesi etik komisyonundan gerekli etik izin alınarak gerçekteştirilmiştir.

Kaynakça

Aslanidis, P. (2016) "Is Populism an Ideology?. A Refutation and New Perspective", *Political Studies*, 64 (1), 88 –104.

Ayata, S. (2023) "Otoriter Popülizm ve Demokrasi: Genel Bir Bakış", S. Ayata (Der.), *Otoriter Popülizm ve Demokrasi içinde*, Ankara: SODAR, 15-40.

Aytaç, S. E. (2024) "Economic voting in the 2023 Turkish general election", *Southeast European and Black Sea Studies*, 24(2), 363–381.

Canovan, M. (1981) *Populism*, New York: Harcourt Brace Jovanovich.

- Cop, B. (2023) "Türkiye Siyasetinde Popülizmin Kültürel Kodları", S. Ayata (Der.), *Otoriter Popülizm ve Demokrasi* içinde, Ankara: SODAR, 162-176.
- Çagaptay, S. (2017) *The New Sultan*, London: I.B.Tauris.
- Çelik, A. B., ve Balta, E. (2020) "Explaining the micro dynamics of the populist cleavage in the 'new Turkey'", *Mediterranean Politics*, 25 (2), 160–181.
- Elçi, E. (2019) "The Rise Of Populism in Turkey: A Content Analysis", *Southeast European And Black Sea Studies*, 19(3), 387–408.
- Esen, B., Gümüşçü, Ş., ve Yavuzylmaz, H. (2023). Türkiye'nin yeni rejimi: rekabetçi otoriterlik. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jansen, R. S. (2011) "Populist mobilization: A new theoretical approach to populism", *Sociological Theory*, 29 (2), 75-96.
- Kalaycıoğlu, E. (2021) *Halk Yönetimi: Demokrasi ve Popülizm Çatışmasında Dünya*, Ankara: Efil Yayınları.
- Laclau, E (2005) "Populism: What's in a Name?", *Populism and the Mirror of Democracy*, 48, 103-114.
- Laclau, E ve Mouffe, C. (2012) *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, Çev. A. Kardam, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Laclau, E. (2007) *Popülist Akıl Üzerine*, Çev. N. B. Çelik, Ankara: Epos Yayınları.
- Layder, D. (2014) *Sosyal Teoriye Giriş*, Çev. Ü. Tatlıcan, İstanbul: Küre Yayınları.
- Mills, C. W. (2022) *Sosyolojik Tahayyül*. Çev. Ö. Küçük, İstanbul: Hil Yayınları.
- Moffitt, B. (2020) Popülizmin Küresel Yükselişi. Çev. O. Özgür, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Moffitt, B. (2022) Popülizm. Çev. Y. Öner, İstanbul: Liberus Yayınları.
- Mouffe, C. (2023) Sol Popülizm. Çev. A. Yanık, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mudde C. (2004) "The Populist Zeitgeist" *Government and Opposition*, 39, 4, 541-563.
- Mudde, C. ve Kaltwasser, C. R. (2019) *Popülizm: Kısa Bir Giriş*, Çev. S. E. Türközü, Ankara: Nika Yayınları.
- Müller, J. W. (2021) *Popülizm Nedir?*, Çev. O. Yıldız, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ostiguy, P. (2020) "The socio-cultural, relational approach to populism", *Partecipazione e conflitto*, 13(1), 29-58.
- Ostiguy, P., ve Casullo, M. E. (2017) "Left versus right populism: antagonism and the Social Other" In *67th PSA Annual International Conference* ,10, 12.

Ostiguy, P., ve Moffitt, B. (2020) "Who would identify with an "empty signifier"?: The relational, performative approach to populism" In *Populism in global perspective*, Routledge, 47-72.

Roberts, K.M. (2003) "Social correlates of party system and populist resurgence in Venezuela", *Latin Amerika politics and society*, 45 (3), 35-57.

Selçuk, O. (2016) "Strong presidents and weak institutions: populism in Turkey, Venezuela and Ecuador" *Southeast European and Black Sea Studies*, 16 (4), 571-589.

Sertel, E. (2024) *Türkiye'deki Muhafazakâr Partilerin Söylemlerindeki Ütopyaların Siyasi Gelecek İnşasındaki Rolü Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (AK Parti Örneği)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.

Türk, H. B. (2014) *Muktedir*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Weyland, (2017) "Populism: A political-strategic approach", C. Rovira Kaltwasser, P. Taggart, P. Ochoa Espejo ve P. Ostinguy (Der.), *Oxford Handbook of Populism* içinde, Oxford: Oxford University Press, 48-72.

Wodak, R. (2013) "'Anything Goes!': Haiderization of Europe", R. Wodak, M. Khosravini, B. Mral (Der.), *Right-Wing Populism in Europe* içinde, London: Bloomsbury Academic, 23-37.

Yabancı, B. (2020) "Fuzzy Borders between Populism and Sacralized Politics: Mission, Leader, Community and Performance in 'New' Turkey", *Politics, Religion and Ideology*, 21 (1), 92-112.

Yabancı, B., ve Taleski, D. (2017) "Co-opting religion: how ruling populists in Turkey and Macedonia sacralise the majority", *Religion, State and Society*, 46 (3), 283-304.

Yardımcı-Geyikçi, Ş., ve Yavuzılmaz, H. (2024) "The 2023 Turkish election: a tale of two campaigns and the duel of populisms", *Southeast European and Black Sea Studies*, 24 (2), 259-275.

Yaşlı, F. (2014) *AKP, Cemaat, Sünni-Ulus*, İstanbul: Yordam Yayınları.

Yılmaz, İ. (2015) *Kemalizm'den Erdoğanizm'e*, İstanbul: Ufuk Yayınları.

Yılmaz, İ. ve Bashirov, G. (2018) "The AKP after 15 years: emergence of Erdoganism in Turkey", *Third World Quarterly*, 39 (9), 1812-1830.

Yılmaz, Z. (2025) *Sağın Kasveti*, İstanbul İletişim Yayınları.